

(DER JUDE)

ציטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואָך.

פערלאג: חברה „אחיאסף“.

Krakau. 31 Mai 1900. | נומר 22. | קראקויא, סיון תר"ס.

אינהאלט:

ה. תר"ס — וואכען-קאלענדער (לוח) — 1900

די טעג פון: חודש	וואָך	סיון (מאַי) יוני-טשערוויע'ן		נייער ס. יוני	אלט. ס. מאַי
ו'	זונטאג	יום א' דשבועות.		3	21
ז'	מאנטאג	יום ב' דשבועות.		4	22
ח'	דינסטאג	אסרו חג.		5	23
ט'	מיטוואך			6	24
י'	דאנערס.			7	25
יא	פרייטאג			8	26
יב	שבת	פרשת נשא פ' א.		9	27

טאג	יאהר	קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.
ו	ב. המ"ח	קבלת התורה אויף דעם בארג סיני.
„	ד. תתנ"ו	האָבען די קרייצפאהרער געראבּיוועט יורען אין קעלן.
„	ה. תק"י	נפטר ר' ישראל בעל-שם-טוב.
ז	ב. תתקכה.	געשטאָרבען דוד המלך ע"ה.
„	ה. תק"ט	פערברענט אויף קדוש השם דער גר צדק אברהם פאטאצקי.
י	ה. קפ"א	זענען נגזר געוואָרען שווערע גזרות אויף יורען אין איטאַליען.
י"א	ה. ק"פ	האָט ערצהערצאג אלברעכט איינגעזעצט אין תפיסה אלע יודען פון עסטרייך און זייער פערמעגען קאָנפיסקירט.
י"ב	ג. תש"ז	האָט דער רוימישער קאָנסול קראסוס, וועלכער האָט אויסגערויבט דעם בית המקדש, געהאט א מפלה.

צו אבאָנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE“, Krakau, Gertrudy 19.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf“, Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür II.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien I, Rudolfsplatz 6.

אין לאדז, ביי אונזערעם פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodż, Cegielnianastr. 36.

דער יוד" איז אויך איינגעטראגען אין דער ציימונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאָסט אונטער דער נומער:
1920 a Nachtrag VII.

שענע פרעזענטען צו בר־מצוה און דרשה געשאנק!

תפלין זעקלעך פֿון 50 ביז 75 קאפּ׳ טלית זעקלעך פֿון 1,25 ר׳ ביז 1,75 ר׳ טישטיכלעך צו דעקען חלה אויף שבת, יו״ט און פסח מיט 14 ריסונקעס פֿון 1,25 ר׳ ביז 2 ר׳ א שטוק. אלעס פֿון סאמעט פֿערשיעדענע פֿארבען זעהר פרעכטיגע ריסונקעס און שריפֿט. סוחרים בעקומען ראבאט! פֿאר דעם נאָמען און פֿאמיליע אויפֿדרוקען 30 קאפּ׳. אדרעס:

L. Mowszowitz, Warszawa, Dzika 38.

❖ ווער וויל טרינקען ❖

גוטע סאָדע וואססער, דער זאָלל פֿאָרדערען דאס וואססער פֿון פראָ־וויזאָר י. באראָן.

די פֿאבריק פֿיר הענדלער געפֿינט זיך נאָוואָליפּקי נו. 19 און דעטאל־פֿערקויף אויף נאלעווקי אויסשליסליך אין דעם נייען ריגער מאגאזין ביי הערן יודע נא־לעווקי נו. 15 — אויף קארמעליצקא נו. 1 ביי הערן סאלאָוויעוו.

!! נייעס !!

אפּאראט פֿיר לייד־דענדע אויף מערידען אונד פוקלעס, וועל־כער היילט גרינדליך אָהנע אפּעראציע. פרייז מיט איבער־זענדונג 2 רוב׳ 50 קאָפּ׳.

D. Moszkowski, Warschau, Muranow

דאקטאר מ. וואהרמאַן

אויס קיעלצי אָרדינירט אין בוסק.

Ch. Ritzenberg.

Warszawa. Dzika 44

דרוזשעניק

מיין גאסטהויז אונד רעסטא־ראציאן איזט צום קינפטיגען זאמער איבערגעצאָגען אין דאטשע „קוקשעס" נעבען וואלד און אנ־שטאַלט.

רעסטאראטאר זאלצמאן.

! ובשלת ואכלת !

די בעסטע נאַפּט-קאָך מאַשינקע, ברענט אָהנע קנויט, אָהנע פּאָמפּען, קאָפּצעט ניכט און גיבט קיין גערוך, קאָכט וואַסער אין פֿערשיעדענע שפּייז זעהר שנעל, פֿערברויכט ניט מעהר ווי $^1/_2$ קאפּ׳ נאַפּט אין אַ שטונדע, זעהר ניצ־ליך און שפּאַרזאַם צו יעדען איינציגען הויזגעברויך. דיעזע נייע ערפֿונדענע, פּאַטענטירטע מאַשינקע קאָסטעט נור 1,50 ר׳, מיט פֿערפּאקונג און פּאָרטאָ 2 ר׳בעל. קויפֿלייטע ווירד געגעבען ראבאט

עס ווירד פֿערזענדעט אויך פער נאַכנאַהמע ביי ערהאַלטען פֿון 50 קאפ אין פּאָסטמאַרקען.

אויך פֿערפֿערטיגט די פֿאַבריק קאָכמאשינקעס וועלכע קאָכען 2 טעפּ מיט א מאָל, פרייזקוראנטען פֿראנקא.

אדרעס:

I. Французу Варшава Долгая 51.

עקזיסטירט פאָן 1824-טען יאהר

פאבריק פון פלאטירטע כלים

יוזעף פראזשע

Nr. 16 ווארשוי, עלעקטאָראלנא

Józef Fraget

w WARSZAWIE, ul. Elektoralna Nr. 16.

אייגענע געשעפֿטען געפֿינען זיך:

אין ווארשוי: סענאטארסקא 17 — קראקויער פֿארשטאדט 69 — נאלעווקי 16. אין לאדז: פיאטרקאווסקא 61.

גן שעשועים (שנה שניה).

מכתב עתי לנערי בני ישראל, יוצא לאור אחת בשבוע בליק בפרוסיה (אחר הפסח יצא לאור בפראסטקן הסמוכה לה בדפוס אשר כונן מהדש בעזרנו) מחירו לשנה עם הוספות נכבדות לתשורה, 4 רו״כ ולפי הערך הזה להצי ולרבע שנה.

הגליון 12 (האהרון להרבע הראשון) כבר יצא לאור. חותמים הדשים יוכלו לקבל עוד מראשית השנה. עוד בידנו עק״ז מספר מהשנה העברה, מחירו 3 רו״כ, ולהותמים 2,50 רו״כ. מספרי המו״ל יקבלו הותמים ראבאט 10 %.

ואלה המה ספרי המו״ל:

נטעי נעמנים 40 קאפ. אחד עשר ספורי ילדים 55. ילקוט הרעים 15. אלף המנן 15. כור המבחן 12. השכלה מדמה 10. שבט סופר השלום 15. ספר מכתבים 15. הפישי מפארטא.

ע״ד המ״ע טיבו וטובו לא נמצא עוד הפין לדבר ולהכריז, כי כבר נודע טבעו בעולם ההנוך והפדגגיה.

האדריסה לבני רוסיה ופולין:

А. М. Пюрко, Граево, Ломж. губ.

וליתר הארצות:

Red. „Gan Schaaschuim" Prostken b. Lyck Ostpr.

העורך והמו״ל
אברהם מרדכי פיורקא.

„Sala Paryzka" Warszawa, Muranowska Nr. 34

egz. od 1875 r.

אזוי ווי מיין סאלאָן איז יעדען בעקאנט, האבע איך די עהרע צו בע־נאַכריכטען דאס געעהרטע פובליקום אז איך האב יעצט געברענגט מיין „סאַלאָן" אין בעסטער אָרדנונג. עס איז געוואָרען איינגעריכטעט קאנאליזאציע, עס איז צוגעקאָמען נאָך איין גראָסעס צימער פֿאר געסטע, אלעס געמאכט מיט דעם גרעסטען פאראד און מיט דעם שענסטען אויפֿצוג. אויך קען מען בעקומען פֿערשיעדענע געשירען, אויף בעלער, האָכצייטען, בריתין, תנאים א. ז. וו. לויט מעסיגע פרייזען און מיט אָרדענטליכע בעהאנדלונג. האכאכטונגספאל

ה. מאַלקאָווסקי מוראנאווסקא Nr. 34
„סאלא פאריזקא" ווארשא

גאלוואַנישע אַנשטאַלט

יהושע טייטעלבוים ווארשא, דזיקא 18.

יממט אָן צו פֿערגילטען, פֿערזילבערן, פֿערניקלען, אקסידירען אונד בראָנזירען פֿערשיעדענע מעטאל־ארבייט. אויך ווערדען אנגענאָממען אַלטע זילבערנע אונד פֿערזילבערטע כלים אויפֿצופֿרישען וויא נייא, צו מעסיגען פרייזען, גאראנטירט פֿירדויערהאפֿטיגקייט. בריעף־אַדרעסע:

Sz. Teitelbaum, Warszawa, Dzika 18.

☛ די קומיסהייל־אנשטאלט ☚

דעם דר. קאמינער אים דארפע פאפירני ערעפֿנעט זיך דען 10-טען מאַ. — ביז דען 10-טען סענטיאבר.

די אנשטאַלט בעפֿינדעט זיך אין איינעם גרויסען סאָסנע־וואלד, אויף איינעם האָהען הינעל. איינע טראָקענע ריינע וואלד־לופֿט, פֿיר ליידענדע דורך בלוטארמוט, סקראפֿיל אונד לונגען קאטאר. גוטער קומיס פֿערפֿערטיגט דורך איינען מייסטער־טאטארין, אונטער ערצטליכע אויפזיכט. די בעסטע נייעסטע רפואות. גוטע ליכטיגע קווארטירען מיט הייצונג. אלע לעבענסמיטעל בילליג. א״ין ווערסט פאן דער אַנשטאַלט בעפֿינדען זיך גוטע דאצעס אים וואלדע פֿיר געזונדע, אָהנע קומיס, אויף דען גאנצען זאָממער בילליג. — דאס דארף פאפירני — 25 וו׳ פֿון סטאנציע האָראָביצי (ליבוי־ראמען באהן) 15 וו׳ פֿון פריסטאָן וואלצוני (פאראחאד עקאטערינ׳ קיעוו האמעל). די אדרעסע פֿיר בריעף און טעלעגראמען:

Д-ру Каминеру **Добрянка** Черниг. губ.

II. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 22.

דער יוד

צייטשריפֿט
פֿיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואָך.

פֿערלאַג: חברת „אחיאסף“.

אבאנאמענטס פרייז יאָהרליך:
אָסטרייך-אונגארן — .12 קראָנען.
האַלביאָהריג — .6 „
פֿירטעליאָהריג — .3 „
דייטשלאנד — .10 מארק.
ארץ ישראל — .12 פֿראנק.
אַנדערע לענדער — .15 „
אמעריקא, ענגלאנד — .10 שילינג.

פרייז פֿון מודעות (אנצייגען):
פֿיר יעדע קליינע שורה פעטיט 20 העלער, 25 פֿפֿעניג, 10 קאָפּ.

Erscheint Donnerstag.

דער פרייז פֿיר רוססלאנד:
גאַנץ-יאָהרליך — .5 רוביל.
האלב-יאָהרליך — .3 רוביל.
פֿירטעל-יאָהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאָפּ.

Krakau, 31 Mai, 1900. נומר 22 קראַקויא, סיון תר"ס.

אויפֿ'ן בארג סִינַי.

עס זענען נור אַפּאָר חֳדָשִׁים פֿערלאָפֿען פֿון ליכטיגען העלען פֿריהלינגסטאָג, אין וועלכען עס איז אַראָבגעוואָרפֿען געוואָרען אַ דריי־הונדערט יעהריגער אייזערנער יאָך פֿון זעקסהונדערט טויזענד דערשלאָגענע קנעכט; נור אַפּאָר חדשים האָט דאָס פֿערוואָגעלטע קליין פֿעלקיל גע־אָטעמט פֿריי לופֿט אין גרויסען שרעקליכען מִדְבַּר עֲרָב, — און דער געטליכער פֿיהרער פֿון דעם וואונדערפֿעלקיל האָט שוין גוט געוואוסט מיט וועמען ער האָט צו טהון, וועמען וויל ער אַ פֿאַטערלאַנד געבען. צייענ־דיג אין מִצְרַיִם האָט ער ניט געקענט זיך גוט צוקוקען צו זיין פֿאָלק, בעטראַכטען זיינע מַעֲלוֹת און חֶסְרוֹנוֹת. דאָרט האָט ער ניט געקענט זיך גענוי צוקוקען צו יעדען אֵבֶר, גוטען און שלעכטען, פֿון פֿאָלק. דאָרט האָבען איהם זיין פֿאָלקס צָרוֹת, די גרויסע פעק צָרוֹת ניט געלאָזען פֿיעל פֿילאָזאָפֿירען וועגען זיין פֿאָלק. דאָרטען האָט ער נור נאַגאַיקעס, שרעק־ליכע רציחות און אונרעכט געזעהען, און ער האָט בעשלאָסען פֿעסט: אַז עס טאָר אַזוי ניט בלייבען ווייטער! אַ פֿאָלק פֿון זעקס הונדערט טויזענד מאַן טאָר ניט ליגען אונטער פֿרעמדע טישען און קלייבען ברעק־ליך ברויט, געקנאָטען אין זיין בלוט און שווייס; אַ פֿאָלק פֿון זעקס־הונדערט טויזענד מאַן דאַרף ניט אַרבייטען אויף פֿ ר ע מ ד ע פֿעלדער, דאַרף ניט בויען פֿ ר ע מ ד ע שטעדט. און ער האָט ביי זיך אין האַרצען, וועלכעס האָט געבלוטעט צוזעהענדיג ווי אַ גאַנ'ץ פֿאָלק קלייבט „שטרוי אויף ציגעל פֿון דער פֿריה ביז אָבענד“ — בעשלאָסען, אַז ע ס מ ו ז געשעהען עטוואָס שרעקליכעס, עטוואָס אונגעוועהנליכעס.

גרויסע, שרעקליכע דונער קוֹלוֹת פֿלעגען שרייען אין זיין האַרצען און קאָפּ: „אַ ויס, אַרויס פֿון מצרים! אַרויס פֿון ענגען, שמוציגען גוֹשֶׁן! פֿרייהייט! פֿרייהייט און רעכטע!“...

און עס איז געשעהן דאָן עטוואָס „שרעקליכעס און אונגעוועהנ־ליכעס“...

„און אין דריטען חדש נאָך דעם אַז די יודען זענען פֿון מצרים אַרויס, זענען זיי געקומען אין „מִדְבַּר סִינַי“ — און דאָ האָט משה בע־שלאָסען אַ גרויסע סטאַנציאָן צו מאַכען. אין די צוויי חדשים האָט ער דאָס וואונדערפֿעלקיל גוט ערקענט; אין די צוויי חדשים האָט ער שוין דערזעהן מיט וועמען ער האָט צו טהון. ער האָט דערזעהן אַז אַ פֿאָלק, וואָס איז הונדערטער יאָהרען ערצויגען געוואָרען אין קנעכטשאַפֿט, קען מיט אַ מאָל זיין קנעכטישען כאַראַקטער פֿון זיך ניט אַראָבוואַרפֿען. די קייטען זענען צובראָכען, אָבער די קנעכטישע געפֿיהלען זענען געבליבען. די צוויי חדשים האָבען משה'ן איבערציינגט אַז דאָס יְצִיאַת מִצְרַיִם אַליין איז נאָך צו ווייניג, דאָס פֿאָלק זאָל קאָנען לעבען פֿריי און זעלבסטשטענ־דיג, די פֿריהערדיגע קנעכט מוזען געוואָהנט ווערען זיך צו אַכטען, צו גלויבען אין זיך און אין די אייגענע קרעפֿטען, זיי מוזען געוואָהנט ווע־רען צו שעצען די פֿרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט און ניט זיי צו מעסטען אויף טעפּ ציבעלע. די בעפֿרייאונג פֿון מצרים איז נור געווען דער ערשטער טריט, די הַתְחָלָה צו אַ פֿיעל העכערע אַרבייט: אויסצואָ־טען אין פֿאָלק די קנעכטישע זיטען און איהם געבען אַ נייע נְשָׁמָה מיט הויכע אידעאַלען פֿון מוּסָר. משֶׁה האָט געוואוסט אַז נור דאָס אַליין וועט געבען דעם פֿאָלק די קראַפֿט אויסצושטעהן אַלע געפֿאַהרען, עס זאָל ניט ביי יעדער ערנסטער מינוט ווערען אין גאַנצען אָבהענדיג. ווי שרעקליך איז געווען משה'ן אַז גלייך ביים יַם סוּף, ווי דאָס פֿאָלק האָט נור דער־זעהן פַּרְעה'ס סאָלדאַטען, וועלכע זענען זיי נאָכגעלאָפֿען יאָגען, — איז ער דערציטערט געוואָרען און „געוואַלד“ געשריען: „צי איז פֿיר אונז אין מִצְרַיִם קיין קְבָרִים געווען, וואָס דו האָסט אונז אַהער, אין מִדְבָּר, פֿער־פֿיהרט, צו שטאַרבען?... מיר האָבען דאָך דיר דאָרטען געזאָגט: „לאָז אונז צו רוה! און מיר וועלען זיין קנעכט אין מצרים; גלייכער זיין קנעכט אין מצרים איידער צו שטאַרבען אין מדבר!“...

אָ! ווי האָט איהם זיין האַרץ געבראָכען הערענדיג אַזעלכע ווער־טער! ווי האָט ער זיך געשעמט פֿאַר זיך און פֿאַר זיי! ער האָט געראַדע דעם הֵיפֶךְ ערוואַרטעט: ווען זיי וועלען דערזעהן דעם פֿיינד, וועלכער האָט זייער בלוט געטרונקען, וועלכער האָט זייערע קינדער אין נילוּס געשליידערט, וועלכער האָט זיי אין פָּנִים געשפּיגען און מיט די פֿיס גע־טרעטען, וועלכער האָט ניט געוואָלט אַרויסלאָזען פֿון ענגען גוֹשֶׁן, — וועלען זיי אויסשרייען ווי העלדען: „ג ל י י כ ע ר א י ן ד ע ר מ ד ב ר ש ט אַ ר ב ע ן א י י ד ע ר ק נ ע כ ט ז י י ן א י ן מ צ ר י ם!“ — און יעצט, אַזאַ חֶרְפָּה און שאַנד!...

און אַ צווייטען מאָל אין מדבר שוּר, בְּעֵת עס האָט זיי וואַסער געפֿעהלט און אַ דריטען מאָל, אין דער וויסטע סין, האָט ער זייער לומ־פּיגע קנעכט־נְשָׁמָה דערזעהן אין איהר גאַנצען שמוץ: אָ! הַלְוַאי וואָל־טען מיר בעסער אין מצרים געשטאָרבען ביים טאָפּ פֿלייש!“ — — — און אַ פֿיערטען מאָל, אויך דאָרטען, האָט שוין אַפּילו געהאַלטען ביי „שטיי־נער וואַרפֿען“, און אַ פֿינפֿטען, און אַ זעקסטען מאָל... אָ! גאָט אין הימעל! איז דען ווערטה אַזאַ פֿאָלק אַ אייגען לאַנד צו האָבען? וועלען זיי דען וויסען ווי עס טייער צו האַלטען? וועלען זיי ניט — חָלִילָה — דאָס פֿאַטערלאַנד פֿאַר „ציבעלע און קנאָבעל און אַ טאָפּ פֿלייש“ פֿער־קויפֿען?!

און ער האָט בעשלאָסען פֿעסט: ניין! אַ זעלכע קנעכט זענען ניט ווערט איין אייגען לאַנד צו האָבען; זיי וועלען ניט וויסען ווי עס צו בענוצען, ווי צו שעטצען. ווען אַ פֿאָלק וויל „פֿרייהייט“ מוז עס פֿיהלען און פֿערשטעהן ווי דאָס טייער צו האַלטען.

און ער האָט בעשלאָסען אַ גרויסע סטאַנציאָן אין דעם מדבר סיני צו מאַכען און איז אַרויפגעגאַנגען אויף דעם "הַר הָאֱלֹהִים".

און דאָס פעלקיל קנעכט איז געשטאַנען אונטער דעם באַרג און האָט געהערט „דונערן און געזעהן בליצען, און וואָלקען, און פייער, און פלאַם, און רויך" — און האָט זיך ערשראָקען"... עפּיס האָט איהם דאָס האַרץ געזאָגט אַז דער באַרג סיני וועט אַ גרויסע ווירקונג אויף זיין לעבען האָבען, אפשר נאָך אַ גרעסערע פון יציאת מצרים; עפּיס האָט עס געפיהלט אַז נאָכדעם וועט ער מוזען אַנדערש ווערען, אַז נאָכדעם וועט ליכטיגער, בעסער און פרייער זיין.

„און דער באַרג סיני האָט זיך געקייקעלט אין רויך און פייער און פלאַם", בליצען האָבען אין דער פערשטאָרבענער, פערגליווערטער לופט הין און הער געפלויגען... „אין דעם מאָמענט — פאַנטאַזיערט די לעגענדע — האָט קיין פויגעל געצוויטשערט, קיין פליעג געפלאַטערט, קיין אָקס געבלאקט, די מלאכים אפילו האָבען קיין „קדוש" געזאָגט, דער ים האָט זיך ניט בעוועגט, נאָר די גאַנצע וועלט האָט געשוויגען שטיל"... און דאַן האָט אַ דונערשטימע פון וואָלקען גערעדט שאַרפע, קורצע ווערטער — און דאָס פאָלק קנעכט אונטער דעם באַרג „האָט געציטערט" ווי טרוקענע בלעטער אין שטורמווינד.

און דער געטליכער נביא האָט בערוהיגט די ערשראָקענע: „שרעקט אייך ניט, איך פערלאַנג פון אייך גאָר ניט אַזעלכע שווערע זאַכען. וואָס פערלאַנג איך פון אייך: מאַכט אייך ניט קיין זילבערנע און גאָלדענע אָבגעטער, דיענט דעם איין און איינציגען גאָט וואָס האָט בעשאַפען הימעל און ערד! זאָלען ליעבע און גערעכטיגקייט הערשען צווישען אייך! שרעקט אייך ניט פאַר דעם מדבר, וואו איהר וועט נאָך דאַרפען וואַנדערען. איהר האָט דאָך פיעל מעהר געליטען דאָן, ווען איהר האָט נאָך גאָר ניט געוואוסט, גאָר ניט פערשטאַנען אַז מען קען זיין פריי, אַז מען מוז זיין זעלבסטשטענדיג. האָט זשע געדולד נאָך אַביסיל! פערגעסט ניט, אַז איהר זענט שוין אויפ'ן וועג, טאָ רייניגט אייך פון דעם לעבען צו וועלכען איהר האָט זיך צוגעוואָהנט אין פינסטערען גושן, רייניגט אייערע קנעכטישע מדות, ערהויבט אייער גייסט, וועלכער איז ערנידערט געוואָרען אונטער פרעה'ס יאָך און נאָגאיקעס; היט די תורה, וועלכע איך גיב אייך צו אייער נוצען און דאַן וועט איהר פערשטעהן ווי צו שעצען די פרייהייט און ליעבען אַ „פאַטערלאַנד"!

ארנאלד סמיט.

גְרִינְס אויף שָׁבוּעוֹת.

דֶער לִיעבֶּער, גְרִינֶער יוֹם־טוֹב,
דֶער שָׁבוּעוֹת אִיז גֶעקוּמֶען.
אִיךְ הָאבּ מַיין שְׁטוּבֶּעלֶע בֶּעפּוּצְט
מִיט צְוַוייגֶעלִיךְ און בְּלוּמֶען.

אִין פְרֶעמְדֶען וַואלְד, אִין פְרֶעמְדֶען פֶעלְד
הָאבּ אִיךְ זֵיי אוֹיסְגֶערִיסֶען,
פוּן אֵייגֶענֶעם וַואלְד, פוּן אֵייגֶענֶעם פֶעלְד
אָ, לָאזֶען זֵיי מִיךְ גְרִיסֶען...

דִי בְּלוּמֶען און דִי צְוַוייגֶעלִיךְ
זֵיי וֶועלְקֶען אִין מַיין צִימֶער;
דָאךְ טְרֵייסְט אִיךְ מִיךְ מִיט אַנְדֶערֶע,
וָואס בְּלִיהֶען מִיר אויף אִימֶער.

און אִיךְ דֶערְמָאן מַיין אַלְטֶעם לַאנְד,
דִי אַלְטֶע, אַלְטֶע יָאהְרֶען;
עֶס בְּלִיהְט נָאךְ דָארְט מַיין וַואלְד, מַיין פֶעלְד
נָאךְ נִיט פֶערְוֶועלְקְט גֶעוָוארֶען.

מ. נ. וו.

פֶעלְעטאָן.

דִי רוֹיטֶע יוּדְלִיךְ.

אֵיין אוֹיסְגֶעטְרַאכְטֶע זאַך

פון

שלום־עליכם.

דאָס ערשטע קאַפּיטעל

[די רויטע יודליך, זייער יחוס, זייערע געֶנג און זייערע תנועות, זייער לעבען, זיי'רע פרנסות, זייער אַרויסגעהן שבת „אויפ'ן שפאַציר", זייער אויסזעהען און זייערע מאכלים.]

גאַנץ ווייט פון אונזערע מקומות, דאָרטען ערגי'ץ אונטער די הרי חשך, אַזש אויף יענער זייט טייך סמבטיון, געפינט זיך אַ פאָלק, וואָס מע רופט דאָס די רויטע יודליך. זיי שטאַמען אַרויס — אַזוי באַריהמען זיי זיך — פון די "בני דן", פון די "בני משה" און פונ'ם "האַלבען שבט מנשה", וואָס זענען פאַרטריבען געוואָרען אַהין נאָך פון נבוכדנאָצר'ן און זענען פאַרקויפט געוואָרען אויף אייביגע קנעכט, זיי מיט זייערע ווייבער און קינדער און קינדס קינדער; און הגם נבוכדנאצר, ווי עס איז באַוואוסט פון דער היסטאָריע, האָט שוין לאַנג געהאַט די מפלה, און די מלוכה איז איבערגעגאַנגען צו איין אַנדערען, און די רויטע יודליך זענען שוין לאַנג באַפרייט געוואָרען פון זייער קנעכטשאַפט, פון דעסטוועגען איז ביי זיי פאַרבליבען אַלע געֶנג מיט אַלע שיינע תנועה'ליך פון אמת'ע שקלאַווען, למשל: זינגען דעם פרי'ן "מה יפית", דעם נגיד קריכען אונטער די נעגעל, און דעם געפאַלענעם צוטרעטען מיט די פיס, באַגראָבען נייען איילען אין דער ערד, נאָכטאַנצען אַלעמען און נאָכטהון אַלסדינג וואָס ביי יענעם, ווי די מאַלפעס, זוכען איינס ביי דאָס אַנדערע כבוד און באַרעדען יענעם אונטער די אויגען, אויסדינגען איינער דעם אַנדערען פון דער ערענדע, אונטערשטעלען אַ פיסיל, מסר'ן, באַווייזען תקיפות דורך אַ "געשריפטס", וכדומה אַזעלכע אַפשניצליך...

מחמת די רויטע יודליך ליגען אַזוי ווייט פאַרוואָרפען, זיי זענען אָבגעריסען פון דער וועלט און קעהרען זיך כמעט מיט קיינעם נישט אָן, לכן זענען זיי שטאַרק פאַרגראָבט געוואָרען, און אין פיעל זאַכען זענען זיי פשוט ווילד. איבערהויפט זענען זיי ווייט פון יודישקייט, פון דער יודישער היסטאָריע און פון דער יודישער שפּראַך, אַזוי ווייט אַז זעלטען — זעלטען ווער עס פאַרשטעהט ביי זיי אַ לשון־קודש וואָרט, חוץ די ווערטער: "גמילת חסד", "מעות מזומנים", "ברוכים היושבים קומט עסען" "לחיים לשלום", "ברוך הבא רב קרוב" "אַ מיתה משונה", "אַ מכה בחברותא" "משוגע צי חסר דעה", "כלב שבכלבים", "שוטה בן פיקהאָלי'ן", "למשל", "אדרבא", "ממה נפשך", "מהכתיתי", "אודאי", "בקצור", וכדומה אַזעלכע ווערטער לרוב וואָס האָבען זיך באַזעצט אין זייער וואָכענדיגער שפּראַך, וואָס מע רופט ז' דאָרט מיט אַ משונה מאָדנעם נאָמען "זשאַרגאָן". די בעלי־לשון־קודש, וואָס געפינען זיך צווישען די רויטע יודליך, זענען אפילו שטאַרק ברוגז אויף דער דאָזיגער "פאַרדאָרבענע שפּראַך"; זיי פיהרען אַ מלחמה אין זייערע בלעטער קעגען דעם "פאַרפליכטען זשאַרגאָן", זיי ווילען איהם אַרויסרייבערען, פאַרטרייבען צו אַלדע שוואַרצע יאָהר, זיי טענה'ן, פאַר וואָס זאָלען די רויטע יודליך נישט אַ שפּיי טהון אויף דעם "שמוציגען זשאַרגאָן"? "פע! — זאָגען זיי — וואָס איז דאָס פאַר אַ שפּראַך? איהר זענט נישט קראַנק צו רעדען אויף לשון קודש!..." געדעכט זענען זיי: נאָר דער הסרון איז וואָס דאָס רוב רויטע יודליך פאַרשטעהען נישט קיין אַנדער שפּראַך, טהוען זיי זיך זייערס; און די בעלי־לשון־קודש טהוען זיך אויך זייערס דאָס הייסט זיי שרייבען אַריין אין די בלעטער, דאָס הייסט זיי שרייבען אַליין און לייענען אַליין... נאָר מיר קעהרען זיך אום צוריק צו די רויטע יודליך. איהר קענט פאַרשטעהן ווי ווייט פּראָסט און פאַרגראָבט זיי זענען, אַז אפילו די היינטוועלטיגע פון זיי, כלומר'שט די אַריסטאָקראַטען שוין, ווייסען נישט פון קיין "ווינט" און פון קיין "פּראָפּעראַנס" און פון קיין "רעזיק"

משֶׁה רַבֵּנוּ.

דערצעהלען יודען ווער און וואָס איז געוועזען משה רבנו, איז, דאַכט זיך, גאַנ׳ץ איבריג. יעדער יוד, נישט נור דערוואַקסענע, גרויסע און געלערנטע, נאָר אפילו קליינע קינדער, חֶדֶר־יונגליך און גאַנ׳ץ פּראָסטע מענשען וואָס האָבען אַמאָל, גאַנ׳ץ לאַנג אין דער יוגענד, געלערנט אין אַ חדר, קענען און שעצען דעם "אִישׁ־הָאֱלֹהִים", דעם געזעצגעבער, וואָס אונזער תּוֹרָה ווערט אָנגערופען אויף זיין נאָמען — תּוֹרַת־מֹשֶׁה. ווער עס האָט נור געלערנט חוּמָש אין חדר, וואָלט בעדאַרפט זיין אָהן מח און פערשטאַנד, אָהן האַר׳ץ און געפיהלען, ווען ער זאָל נישט בעוואונדערן דעם ערהאַבענען כאַראַקטער און די גרויסקייט פון דעם גרויסען ערשטען פיהרער פון יודיישען פאָלק, און זאָל נישט מיטפיהלען מיט איהם אַלע זיינע טרויריגע ערלעבנישען, וועלכע ער האָט געמוזט אויסשטעהען אין דער גאַנצער צייט, זייט ער האָט זיך אַוועקגעריסען פון קעניגליכען הויף, זיך אָבגעזאָגט פון זיין פּרינצישען לעבען און געגאַנגען זיך צוקוקען דאָס עלענד פון זיינע אונטערדריקטע אָרימע ברידער. פון דער ערשטער מינוט אָן, אַזוי ווי ער האָט זיך אָנגעהויבען אינטערעסירען מיט דער לאַגע פון זיינע אָרימע ברידער, דעם שקלאַפען־פאָלק, האָט ער זיך נישט איין מאָל מוֹסֵר־נֶפֶשׁ געווען, און — אַ ד אַ נ ק האָט ער דערפאַר געהאַט, אַזאַ מיאוס׳ן דאַנק, אַז ער האָט זיך געוואונשען דעם טויט און איינמאָל האָט טאַקי נישט אַ סך געפעהלט, אַז ער זאָל געשטייניגט ווערען.

אונזער האַר׳ץ איז פון יוגענד אָן טיעף ערגריפען פון זיין גאַנצער לעבענסגעשיכטע, פון זיין עדלען כאַראַקטער, פון זיין אידעאַליזם מיט וועלכען ער האָט זיך געאָפּפערט פאַר זיין פאָלק, פון זיין גרויס אומגליק וואָס ער האָט ניט זוֹכֶה געווען חאָטש אָנצוקוקען פון נאָהענטען דאָס הייליגע לאַנד, וואוהין זיינע ברידער האָבען געזאָלט געהען און ער האָט נאָך איהם אַזוי שטאַרק, אַזוי הייס געבענקט. און עס איז קיין הִידוּשׁ נישט וואָס אונזער פאָלק האָט דעם נאָמען, דאָס לעבען און די מַעֲלוֹת פון משה רבנו פערעוויגט אין אַזוי פיעל הערליכע שענע מַעֲשׂוֹת, אַזוי פיעל שענע מִדְרָשִׁים און אַגָּדוֹת, וואָס אַ הויך די אָבוֹת האָט דאָס קיינער ניט זוכה געווען. וואָס מעהר און וואָס טיעפער די תורת משה האָט זיך איינגעגראָבען אין יודישען האַרצען, אַלץ מעהר האָט זיך דעם פאָלקס־גייסט פאָרגעשטעלט די ערהאַבענע געשטאַלט פון דעם געזעצגעבער, אַלץ מעהר זענען זיינע מדות און גוטע מעלות געוואָרען דאָס אידעאַל פון אַ זיטליכען מענשען — פון אַ מ ע נ ש ע ן איבערהויפּט. מעהר ווי פאַר אַ מענשען, פאַר אַ איינפאַכען שטערבליכען מענשען האָט דאָס יודישע פאָלק, די יודישע מסורה, משה־רבנו קיינמאָל נישט געהאַלטען. פאַרקעהרט, דאָס יודישע פאָלק ווייסט, אַז משה, זיין גרויסער לעהרער, האָט ביי אַלע זיינע מעלות אויך געהאַט חסרונות און, ווי דאָס יודישע קינד זאָל נישט האָבען האַרצוועהטאַג, בְּשַׁעַת משה רבנו בעט זיך ביי גאָט אַז ער זאָל איהם מוֹחֵל זיין און איהם לאָזען אַריינגעהען קיין ארץ־ישראל, ווי פיעל דער דערוואַקסענער יוד זאָל נישט פערגיעסען טהרערען ביים פִּיּוּט פון שִׂמְחַת־תּוֹרָה ביי דער שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה, איז דאָס יודישע פאָלק דאָך איבערצייגט, אַז משה איז טאַקי געווען איין "איש־אלהים", איין "געטליכער מענש", אָבער — אַ מ ע נ ש, און אַ מענש האָט זיינע שוועכען, פעהלערן, קען אַמאָל זינדיגען... מען קען נור זאָגען: הלוואי וואָלטען געווען אַ סך אַזוינע מענשען ווי משה, זיי וואָלטען געמעגט אַ מאָל זינדיגען אויך!

עס איז נישט דאָ דער אָרט איבערצוגעבען בַּאֲרִיכוּת די אַלע שענע שילדערונגען וואָס די יודישע חֲכָמִים פון אייביגע צייטען אָן האָבען אין מִדְרָשׁ און אַגָּדָה געגעבען פון משה׳ס לעבען און כאַראַקטער. מיר ווילען נור איבערגעבען אַ פאָרטראַג וואָס אַ קריסטליכער געלעהרטער, וועלכער האָט אַ גרויסען שֵׁם איבער דער גאַנצער געבילדעטער וועלט, פון יענער זייט יַם ביז צו אונז אין איירופּאַ, האָט געהאַלטען איבער משה רבנו און איבער דעם "גרויסאַרטיגען נס פון יציאת מצרים". דער געלעהרטער הייסט ה ע נ ר י ד ז ש אָ ר ז ש, איין אַמעריקאַנער פּובליציסט און סאָציאַל־עקאָנאָם וואָס איז בעקאַנט דורך זיין הויפּטווערק "פאָרטשריט און אַרמוט". איינע פון זיינע 2 פאָרלעזונגען וואָס זענען ניט לאַנג איבערגעזעצט געוואָרען אין דייטשער שפּראַך*), רעדט איבער אונז יודען

*) Moses, — Dein Reich komme, – Zwei Vorlesungen von Henry George, Verlag J, Harrwitz Nachfolger Berlin,

---

און פון די אַלע איבעריגע היינט מאָדישע שפּיעלען, אחוץ "אָקע", אונזער אַלטע יודישע אָקע "מיט׳ן קווענק" און מיט אַלע זיבעצען זאַכען, אָדער גאָר אַ "באַנטשאַק"... און די דאַמען ווייערע קענען נישט קיין אַנדער שפּיעל אחוץ "סטוקעלקע" און אחוץ יענע שענע שכל׳דיגע שפּיעל, וואָס מע רופט זי "טערטעל מערטעל"... זעלטען—זעלטען ווער עס פאַרשטעהט ביי זיי אַ "זעכס און זעכציג", אָדער ווי מע רופט דאָס דאָרטען נאָך מיט דעם אַלטען נאָמען "דערדע"...

פון דעסטוועגען רעדט מיט זיי, זענען זיי די גרעסטע חכמים אין דער וועלט. אַלסדינג ווייסען זיי, יעדע זאַך פאַרשטעהען זיי, איטליכען האָבען זיי ליעב אויסלאַכען, אָבשפּעטען, פון אַלעמען חוזק מאַכען. אַסך פון זיי האַלטען זיך פאַר גאָר שאַרפע מבינים, פאַר גרויסע חקרנים, קריטיקער און גריבלער און האָבען אין זיך נייען מאָס רייד, און צו די אַלע שענע מעלות זענען זיי נאָך מורא׳דיגע עקשנים, זאָל גאָט שומר ומציל זיין! מיט זיי האָבען אַ וכוח באַדאַרף מען זיך גוט אונטערגאַרטלען, און זיי איבערשפאַרען איז אוממעגליך אין דער וועלט. היינט דאָס גרויסקייט זייערס, דאָס בלאָזען פון זיך איז גאָר ניט צו באַשרייבען. איטליכער האַלט זיך פאַר׳ן גרעסטען און פאַר׳ן שענסטען און יענעם פאַר׳ן קלענסטען שבקלענסטען. אַז עס קומט ביי זיי אַ שדוך טהון מיט אַ קינד איז אַ ריינער אומגליק: מע קען זיך נישט צוקלייבען עס זאָל זיין צום האַרצען, מען קען זיך נישט אויסגלייכען מיט׳ן יחוס, דערפאַר טאַקי זענען זיי זיך דאָס רוב משדך פון פרעמדע שטעדט, איטליכער זוכט זיך זיין גלייכען אין דער פרעמד; יענער מעג זיין אַ בעדער־אבי נישט פון היע. פאַר שדכנים איז דאָס דווקא נישט קיין שלעכט געשעפט; זיי פאַרנעמען זיך גאַנ׳ץ געשמאַק מיט דעם מסחר פון לעבעדיגער סחורה, וועלכס געהט דאָרטען קיין עין־הרע זעהר נישקשה׳דיג און יודען האָבען דערפון פרנסה בכבוד...

דאָס לעבען פון די רוטע יודליך איז אפילו נישט אַזוי זיס און פרעהליך ווי עס ווייזט זיך אויס אויפ׳ן ערשטען קוק. פאַראַן צווישען זיי געצעהלטע נגידים, וואָס איטליכער פון זיי האָט זיך זיין פריץ, דאָס הייסט איטליכער פריץ האָט זיך זיין יודיל, וואָס ער זויגט איהם... די נגידים פאַרנעמען זיך דאָס רוב מיט האַנדלען, דאָס הייסט זיי דרעהען די גרעסטע געשעפטען פון דער וועלט, זיי דרעהען און דרעהען אַזוי לאַנג ביז זיי פאַרדרעהען גאַנץ אָפּט אַי זיך אַי יענעם, און שטאַרבען נישט אַוועק ביז זיי ועצען נישט אָן חאָטש איין מאָל אויף זייער לעבען. אַז זיי באַקומען געלד, קנאַקען זיי און טראַסקען, ביז עס קומט צום שטאַרבען באַהאַלט מען זיי אין פרעמדע תכריכים... די וואָס האָבען פיינד "שווינדעל" געבען זיך אָב מיט "גמילות חסדים", דאָס הייסט זיי פאַרלייהען איינס דאָס אַנדערע געלד און נעמען פּראָצענט "על־פי־היתר־עסקא" כּתקון מהר"ם־ז"ל, נאָר מחמת די אָנזעצען וואָס זענען דאָרטען זעהר שכיח, איז טרעפט זיך זעהר זעלטען אַז אַ בעל הלואה זאָל זיך זעהען צוריק מיט זיין געלד; ער איז געהרען אַז ער נעמט חאָטש פּראָצענט; דאָס קרן איז געוויס פאַרפאַלען... בעסער פון זיי מאַכען די "וואָכערניקעס": דאָס זענען יונגע לייטליך, איידעמליך וואָס זיצען נאָך אויף קעסט, און אַזעלכע וואָס זענען שוין אַראָב פון קעסט; זיי דרעהען זיך אַרום אין גאַס מיט שבת׳דיגע קאַפּאָטקעליך אין־דער־וואָכען, שמעקען אין נישטערען ווענען מע מעג און ווען מע טאָר נישט; דאָס זענען קליינע פּיאַווקעליך, וואָס אַז זיי נעמען זיך אָן איז זיי שווער אָבצורייסען ביז זיי זויגען זיך אָן פולע בייכעליך... ניט שלעכט לעבען זיך אָב דאָרטען די "כּלי קודש": די רבנים, דיינים, שוחטים, חזנים, שמשים, שתדלנים, שענע יודען, וואָס געבען זיך אָב מיט פושקעס און מיט צדקה און מיט די איבעריגע קהל׳שע זאַכען... און יענע יודען וואָס טויגען נישט צו קיין זאַך און האָבען נישט קיין אַנדערע פרנסות, געבען זיך אָב מיט לעהרעריי, דאָס הייסט זיי פאַרשטעלען זיך פאַר מלמדים, האָרעווען נעביך מיט׳ן ביטערען שוייס, זיי "קנעלען" מיט זייערע תלמידים, דאָס הייסט זיי זיצען אין איינגע, פינסטערע פאַרפּוּשטע חדרים און שרייען פון פריה ביז נאַכט, שלאָגען, קאַטעווען, קאַליטשען יודישע קינדער... אַ גרויסער טהייל פון די רוטע יודלעך זענען אָרימע בעלי־מלכות, וואָס אַרבייטען זייער גאַנץ לעבען איבער אַ שטיקיל טרוקען ברויט; און די איבעריגע האָבען נישט וואָס צו טהון, שלאָגען זיך קאָפּ און וואַנט, פאַרנעמען זיך כּלומר׳שט מיט מעקלעריי, דרעהען זיך אום מיט׳ן שטעקיל אין מאַרק און טראַכטען: "וואו נעמט מען אויף שבת"?... נאָר קומט שבת איז זיי נישט צו דערקענען: זיי טהון זיך אָן ווי די שררות, און זייערע ווייבער און טעכטער ציהרען זיך אוים ווי די פריצות, און זייד

איבער אונזער תורה און אונזער געזעצגעבער און דעריבער רעכען איך פֿאַר נייטהיג די יודישע לעזער מיט איהר בעקאַנט צו מאַכען.

דזשאָרזש איז נישט דער ערשטער און נישט דער איינציגער קריסט וועלכער האָט בעהאַנדעלט דעם אינהאַלט און דעם גייסט פֿון דער ביבעל, הונדערטער און טויזענדער קריסטליכע געלעהרטע האָבען זיך שוין בעשעפטיגט און בעשעפֿטיגען זיך נאָך איצט מיט תורת־משה וועלכע זיי רופען אָן „די הייליגע שריפֿט“, „דאָס בוך דער ביכער“.

אָבער וואָס פֿאַר אַ פּנים האָט די „ביבעל“ בעקומען פֿון זייער „פֿאָרשונג“! דאָס זענען אַלײן פֿילאָלאָגען, שפּראַך־קינסטלער, ביי וועלכע עס איז גענוג: איין איינציג וואָרט אָדער איין איינציגער זאַץ וועלכען זיי פֿערשטעהען נישט, אַז זיי זאָלען צוליעב דעם איינעם וואָרט, דעם איינעם זאַץ דאָס גאַנצע שטיק אַראָבריקען מיט הונדערטער יאָהרען שפּעטער און אַזוי אָוועקלייקענען גאַנצע שטיקער, אָבלייקענען נישט נור איינציגע פּערזאָנען, נאָר אפילו גאַנצע עפּאָכען און יאָהרהונדערטע פֿון דער יודישער היסטאָריע. איבערהויפּט קומט זיי אויס אַז אַלעס אין דער יודישער פֿערגאַנגענהייט וואָס איז שעהן און גרויסאַרטיג, אַלעס וואָס איז הויך און ערהאַבען איבער די געדאַנקען און דעם גלויבען פֿון דער דאַמאָליגער אַלטער וועלט פֿון געצענדיענער, דאָס אַלעס איז ניט מעגליך ס'זאָל זיין און ס'איז נישט געוועזען...

העברי דזשאָרזש אָבער איז נישט קיין ביבעל־„קריטיקער“ און נישט קיין ביבעל־„פֿאָרשער“. ער איז סאָציאַלעקאָנאָם און איהם אינטערעסירען איינפֿאַך נישט די „קריטישע פֿאָרשונגען“ איבער איינציגע ווערטער אָדער אותיות וואָס די ביבעל קריטיקער האָבען זיי נישט געקענט, אָדער נישט געוואָלט פֿערשטעהן און זיך דעריבער צובראָכען די מוחות. אַלס סאָציאַל־עקאָנאָם אינטערעסירט איהם נור דער איינער פֿאַקט וועלכער געפֿינט ניט זיינס גלייכען אין דער געשיכטע פֿון דער מענשליכער געזעלשאַפֿט, דער וואונדערבאַרער פֿאַקט פֿון דער ענטשטעהונג פֿון יודישען פֿאָלק און דער גייסט פֿון זיינע אייביגע אונפֿערוויסטליכע געזעצען, וועלכע זענען אַזוי אַלט ווי דאָס פֿאָלק אַלײן און פֿונדעסטוועגען נאָך היינט אַזוי פֿריש און לעבענסקרעפֿטיג, אַז זיי בילדען נאָך היינט איין אידעאַל פֿון סאָציאַלער גערעכטיגקייט. אַזוי ווי איינער בלייבט שטעהען פֿערוואונדערט פֿאַר איין אַלטען בנין וועלכער עקזיסטירט שוין הונדערטער יאָהרען און דערמאָנט אונז אין אַלטע פֿערגאַנגענע, ווילדע, נישט געזיטעטע צייטען, אַזוי האָבען אויף זיך געצויגען די אויפֿמערקזאַמקייט פֿון דעם שריפֿטשטעלער דזשאָרזשען עטליכע אַלטע מנהגים וואָס געהען איבער פֿון איין דור צום אַנדערען שוין זייט טויזענדער יאָהרען: די מנהגים פֿון דעם שענסטען יודישען — יום־טוב, ביי וועלכען די יודישע פֿאַמיליעס פֿון דער גאַנצער וועלט זעצען זיך צו טיש אָבריכטען דעם „סדר“. „איידער דאָס געוואַלטיגע רוים האָט נאָך אויפֿגעבויט די מויערן פֿון זיין ממלכה, איידער דער בעריהמטער האָמער האָט נאָך געזונגען זיינע גריעכישע ליעדער, איז דער יום־טוב שוין געמאַכט געוואָרען, און דאָס ערייגעניש, וואָס דער דאָזיגער יום־טוב איז אַ זכר צו איהם, איז שוין דאַמאָלס הונדערטער יאָהרען אַלט געוועזען“.

„דאָס ערייגעניש – זאָגט דזשאָרזש — איז דאָס איינטרעטען פֿון אַ זעהר מערקווירדיג פֿאָלק אין דער געשיכטע; איין פֿאָלק וואָס האָט קיינמאָל נישט געגרינדעט אַ גרויסע ממשלה און האָט פֿונדעסטוועגען דאָך אַ שטאַרקען און אייביגען איינפֿלוס געהאַט אויף אַ גרויסען טהייל פֿון דער מענשהייט; אַ פֿאָלק, וועלכעס לעבט שוין כּמעט 2000 יאָהר אָהן אַ לאַנד און אַ נאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציאָן און האָט דאָך דערהאַלטען זיינע אַלטע מדות און זיין אמונה — אַ פֿאָלק, וואָס איז צושלאָגען, צוהרג'ט, צושפּרייט און צוריבען ווי שטויב און פֿרייגעגעבען אַלע פֿיער ווינטען פֿון הימעל, און עס לעבט נאָך היינט, דאַכט זיך, מיט דערזעלבער שטאַרקער לעבענסקראַפֿט, נאָך דעם ווי די גרעסטע ממלכות זענען פֿערניכטעט געוואָרען, רעליגיאָנען צושטערט און אונטערגעגאַנגען און לעבעדיגע שפּראַכען זענען טוידטע געוואָרען; אַ פֿאָלק וואָס זיין מערקווירדיגע געשיכטע דערהויבט זיך באַלד צום העכסטען שטאַהלענדען גלאַנץ פֿון גרויסקייט און כּבוד און באַלד פֿאַלט זי טיעף אין בושות אין אין וועהטאָג“.

און אין סאַמעט, מיט היטעליך, הענטשיקליך, זאָנטיקליך, היינגען אָן אויף זיך דעם רוח — און מע געהט „אויפֿ'ן שפּאַציר“ דעמאָלט ווערט די גאַס פֿאַרפֿלייצט מיט אַלערליי פֿאַרביגע קליידער און מיט רויטע—געלע־טונקעל־גרינע־פּאַפּעליאַטע־פֿעדערען. אַ קוק טהון אויף די דאָזיגע מיתה־משונה קאָלירענדיגע „דאַמען“ און „מאַמזעלען“ שבת ביי טאָג אויפֿ'ן שפּאַציר, קען מען אַ טעות האָבען און זיכער מיינען, אַז דאָס זענען לויטער גרעפֿישע קינדער, וואָס ווייסען נישט פֿון קיין לאָקשענטעפּליך, טשאָלענטבריטליך, קאָלאָדאַטשמעסערס, ריבאייזענס און באַקדייזשעס. איהר וועט זיכער מיינען, אַז זיי האָבען קיין מאָהל נישט געזעהען אַפֿילו, ווי אַזוי מע רעשטשינעט חלה, מע שיילט קאַרטאָפֿלעס, מע זאַלצט פֿלייש און מע שטעלט אוגערקעס... ווי אַ מאַסקאַראַדענבאַל זעהט אויס דעמאָלט די גאַס שבת נאָכ'ן קוגעל, ווי אַ צירק מיט איבערגעטהונענע קאָמעדיאַנטען, וואָס אַלע ווייסען גאַנץ גוט, אַז אָט ענדיגט זיך די שפּיעל און די קאָמעדיאַנטען וועלען אָבטשעפּען פֿון זיך די צאַצקעס מיט די גלעקליך, אַראָבוואַרפֿען פֿון זיך די יום־טוב'דיגע לייבקאָלירנע מלבושים, און וועלען אַריינקריכען צוריק אין זייערע אַלטע, וואָכענדיגע געלאַטעטע, פֿאַרשלומפּערטע קליידליך...

דאָס אויסזעהען פֿון די רויטע יודליך איז עפּיס אויך נישט אַזוי פֿויגעלדיג. זיי זענען על־פּי־רוב קליינוואוכסיג, אַלע מיט רויטע גאָלדפֿאַרביגע האָר, מיט בלאַסע, אויסגעמוטשעטע פּנים'ער אָהן אַ טראָפּ בלוט, געהען איינגעבויגען אין דרייען, צוממיינסטען מיט לאַנגע קאַפּאָטעס און מיט קאַשקעטען אויף די קעפּ, נישט געוואַשען, נישט געצוואָגען און נישט געקעמט, אַחוץ די געלעהרטע וואָס צווישען זיי און די היינטוועלטיגע די „פּראַנטען“ וואָס מע רופֿט זיי דאָרטען „חברה שנויץ מיט ברויט“, דאָס הייסט אַזעלכע, וואָס קענען גאָר נישט, ווייסען גאָר נישט און טהוען אַלסדינג וואָס מע טאָר ניט...

פֿון וואָס די רויטע יודליך לעבען און וועלכס האַלט זיי אויף די פֿיס איז שווער צו וויסען, דען קיין פֿלייש עסען זיי כמעט קיין מאָהל נישט, — נישט מחמת זיי זענען וועגעטעריאַנער“, דאָס הייסט אַזעלכע וואָס עסען נישט קיין אבר מן החי, ניין! זיי עסען נישט קיין פֿלייש דערפֿאַר, ווייל מע האָט ביי זיי אַרויפֿגעוואָרפֿען אַ טאַקסע אויף אַלסדינג וואָס ס'איז כשר, איז דאָס נישט פֿאַר זייערע בייטעל. פֿון דעסטוועגען זענען זייערע מאכלים זעהר פֿאַרשידען, מע קען פֿון זיי מאַכען אַ בוך. אָט האָט איהר אַ צעטעל פֿון זייער פּאַטראָוועס: אַ „קרופּניק, אַ וואָלכישער באָרשט, טייגליך מיט פּאַסאָלים, אַ מאַהינע, אַ מאַמעליגע, אַ טייגעכץ, אַ קאַשע מיט האָניג, וואַרניטשקעס מיט שמאַלץ, פּאַמפּעשקעס מיט קנאָבעל, קאָרזש מיט קעז, שקצים מיט מאָהן, בערעטשקעס מיט פֿלאָמען“ און נאָך אַסך אַזעלכע מאכלים, וואָס מע פֿאַרשפּאַרט צו זיי פֿלייש. פֿון שבת'דיגע מאכלים רעדט מען ניט; איהר קענט פֿאַרשטעהן אַז קוגלען אַליין איז ביי זיי פֿאַראַן אפשר מעהר ווי אַ צעהענדלינג: אַ „לאָקשענקוגעל, אַ געבלעטערטער קוגעל, אַ קוגעל אַ געקנעטענער, אַ קוגעל פֿון רייז, אַ קוגעל מיט ראָזינקעס, אַ קרעפּעלקוגעל, אַ שטרודעלקוגעל, אַ מאַנדעל־קוגעלע, אַ קוגעל מיט העלזליך, אַ קוגעל מיט קישקע“ און נאָך מינים קוגלען. אויך צימעסען איז ביי זיי פֿאַראַן אַלערליי: אַ „פֿלאָמען־צימעס, אַ מייערצימעס, אַ פּאַסטערנאַק־צימעס, אַ צימעס פֿון באָרליך, איין עפּיל־צימעס, אַ צימעס פֿון ראָזינקעס' אַ צימעס פֿון שאַפּטאַלאַ, אַ צימעס פֿון געווירצען מיט לאָרבערבלעטער“... נאָר מעהר פֿון אַלעס האָבען זיי ליעב מרור, ביטערע קרייטעכצער, דהיינו: פּעפּער זאַל זיין אַסך, גוטען האָרבען חריין, רעטיך דווקא שוואַרצען, און ציבעלעס אין פֿאַרשידענע אופנים: אַ ציבעלקע מיט שמאַלץ, אַ ציבעלקע מיט רעטיך, אַ ציבעלקע מיט אייער, אַ ציבעלקע מיט הערינג, אַ ציבעלקע מיט לעבערליך, אַ ציבעלקע מיט גריוועך, און גלאַט ציבעלעס... דערפֿאַר טאַקי האָבען זיי אַזאַ שען פּנים, קריינקען צו גאַנץ אָפֿט, האָבען צו טהון מיט די מאָגענס און האַלטען אין איין קוריר'ען זיך. אונזערע דאָקטורים זאָלען מיך וועלען פֿאָלגען, וואָלטען זיי זיך באַזעצט אויף יענער זייט טייך סמבטיון. כלעבען זיי וואָלטען דאָרט געהאַט פּרנסה מיט'ן פֿולען מויל, — אַסך בעסער דאַכט זיך ווי שטופּען זיך אַלע קיין יעהופּעץ און קיין מאַזעפּעווקע, זיצען אַלע אינאיינעם צונויפֿגעקוועטשט, שלאָגען זיך איבער אַ חולה, רייסען זיך און בייסען זיך ווי די קעץ....

(פֿאָרטזעצונג קומט)

דאָס איינטרעטען פון אַזאַ פאָלק אין דער וועלטגעשיכטע, וואָס בעצייכענט אַ נייע תּקופה, איז נאָך פאַר דזשאָרזש'ן נישט אַזוי וויכטיג און אינטערעסאַנט, ווי דער מאַן וועלכער געפינט זיך אין מיטעלפונקט פון דער איבערליעפערונג פון אַזאַ מערקווירדיג פאָלק. און איבער דעם מאַן, משה רבנו, שרייבט ד ז ש אָ ר ז ש דאָס פאָלגענדע, וועלכעס מיר גיבען דאָ איבער אין אונזער איבערזעצונג.

דריי גרויסע רעליגיאָנען שטעלען דעם מאַן, וועלכער האָט די יודען אַרויסגעפיהרט פון מִצְרַיִם, אויף דער העכסטער מַדְרֵגָה וואָס אַ מענש קען נור שטעהן אויף איהר. אויך ביי קריסטען און מחמדאַנער איז משה אַזוי גוט ווי ביי יודען דער דאָלמעטשער און געזעצגעבער פון אַלערהעכסטען גאָט, אַ מאַן וואָס האָט געהאַט אַזאַ איבערנאַטירליכע קראַפט, אַז דער געטליכער רָצוֹן האָט זיך דורך איהם בעוויזען און גערעדט צו דער מענשהייט. נאָר דעריבער וואָס זיי האַלטען איהם אַזוי גרויס און ערהאַבען איבער יעדען פערגלייך, קענען זיי נישט דערקענען זיין אמת'ע גרויסקייט צ ו ו י ש ע ן זיינע ברידער האָט שאול אויסגעזעהען אַלס דער ש ע נ ס ט ע ר און ג ר ע ס ט ע ר.

פון דער אַנדער זייט זאָגען די קריסטליכע ביבעל-פאָרשער אַז די תּורה וועלכע מען האַלט פאַר משה'ס ווערק, איז געשריבען געוואָרען שפּעטער מיט הונדערטער יאָהרען; פונדעסטוועגען מוזען זיי מוֹדה זיין, אַז דעם אייגענעם משה האָבען מיר צו פערדאַנקען דעם אָנהויב פון דער קולטור, וועלכע האָט נאָך הונדערטער יאָהרען זיך בעוויזען אין דער מענשענליעבע פון די יודישע געזעצען און אין דעם ערהאַבענען געדאַנק פון איין אייניג איינציגען גאָט און אַ אַלמעכטיגען פאָטער.

אויב אַזוי אָדער אַזוי, איז ווערטה די זאַך צו בעטראַכטען פון אַ שטאַנדפונקט, וואָס פרומע און ניט פרומע קענען זיך דערביי פערטראָגען, דאָס הייסט ווען מיר ווילען די וויכטיגסטע פאַקטען, וועלכע די העברעאישע ביבער דערצעהלען אונז, בעטראַכטען מיט דעם ליכט פון דער היסטאָריע, אַזוי ווי מיר קענען זי, און פערגלייכען מיט דער מענשליכער נאַטור, אַזוי ווי מיר זעהען זי נאָך היינטיגען טאָג. דאָ איז די מעגליכקייט פאַרהאַן די ה י י ל י ג ע געשיכטע צו בעהאַנדלען אַזוי ווי די געוועהנליך מענשליכע, וו ע ל ט ל י כ ע, און דערביי נישט צו בעליידיגען דאָס רעליגיעזע געפיהל. אָבער אויך די שאַרפסטע קריטיק איז נישט אים שטאַנד משה'ן אַוועק צו לייקענען; ד ע ר פ אַ ק ט פ ו ן י צ י א ת מ צ ר י ם א י ז א ו נ מ ע ג ל י ך אָ ה ן אַ ז אַ ג ר ו י ס ע ן פ י ה ר ע ר.

און בֶּאֱמֶת געהערט דערצו איין ריעזענשטאַרקער כאַראַקטער, אַ, מאַן וועלכען פעראייניגט אין זיך אין העכסטען גראַד די מדות פון אַ פּאָליטיקער, פּאַטריאָט, פילאָזאָף און שטאַאַטסמאַן, אום. אַ פאָלק וואָס איז אַזוי לאַנג אונטערדריקט און געקנעכטעט געווען צו בעפרייען; אַזאַ גרויסע מאַסע צו דיסציפּלינירען און אָרגאַניזירען, זי צו שטאַרקען אַזוי אַז די שטאַרקסטע פעלקער זאָלען פאַר איהר ציטערן און די בעפעסטיגטע שטעדט זאָלען פאַר איהר פאַלען, אונצופריעדענהייט, קִנְאָה און שִׂנְאָה און ווידערשפעגסטיגקייט צו בעזייטיגען און דאָס ערשטע פייעריגע התלהבות צו בענוצען צו ערהאַבענע צוועקען אויף אייביגע צייטען.

אַזאַ גרויסען כאַראַקטער שילדערט אונז דייטליך די תּורה, אַ כאַראַקטער, אין וועלכען עס איז פעראייניגט די עגיפּטישע בילדונג מיט דער אונאיינגענניציגער אויפאָפּפערונג פון דער טיעפסטער עֲנִיווּת. פון אָנהויב ביז צום סוף, פון וועלכער זייט מיר בעטראַכטען איהם, איז דער כאַראַקטער איין פעסטער, נישט פערענדערליכער, גלייך צו דעם גרויסען ווערק דורך וועלכעס ער האָט זיך אונשטערבליך געמאַכט. דאָס איז דער כאַראַקטער פון אַ גרויסען גייסט, וואָס איז נישט פריי פון אויסערע ווירקונגען און וואָס אַרבייט מיט די קרעפטען און מיטלען וועלכע זענען אין זיין האַנד, פיהרט זיין אַרבייט אויס, אפילו ער שטרויכעלט אין דער מיטען — און זיין גרויסע אַרבייט ווערט געטראָגען פון אַ נאָך גרעסערען רַעְיוֹן, וואָס איז אַזוי הויך און ערהאַבען אַז נאָך דעם עררייכען פון דעם צוועק בלייבט נאָך אַליין אַן'עדלעס און הויכעס אידעאַל.

(פאָרטזעצונג קומט).

מ. בערקאָוויטש.

פאליטישע איבערזיכט.

מיט אַפּאָר וואָכען צוריק האָבען די בוירען געמאַכט אַ יום־טוב'ל: עס איז געוואָרען 6 חדשים, זינט זיי בעלאַגערן די ענגלישע שטאָדט מעפקינג, וואו זיי האָבען געהאַט איינגעשלאָסען 1000 ענגלענדער. פיעל מאָל האָבען די בוירען געפּרופט נעהמען די שטאָדט עס איז זיי אָבער ניט געראָטען און עס איז זיי דערום נור געבליבען נייטהען די ענגלענדער דורך הונגער זיך אונטערצוגעבען. די ליידען פון די בעלאַגערטע ענגלענדער זענען געוואַקסען פון טאָג צו טאָג, מען פלעגט וואָס ווייטער אַליין מעהר פערקלענערען די פּאָרציעס פון עסען, אָבער זייער מוטה איז ניט געבראָכען געוואָרען. בעהאַרצט זענען די ענגלענדער אויסגעשטאַנען אַלע זייערע ליידען און געדולדיג האָבען זיי געוואַרט אויף די הילף, וואָס וועט דאַרפען קומען. די טעג, וועלכע מעפקינג האָט זיך נאָך געקענט האַלטען, זענען שוין געווען געצעהלט. וואָלטען די ענגלענדער נור פערשפעטיגט מיט עטליכע טעג, וואָלט מעפקינג געמוזט זיך אונטערגעבען. די ענגלישע הילף איז אָבער געקומען צו דער צייט און די בוירען, וואָס האָבען שוין געהאָפט צו ברענגען די פרעהליכע בשורה פון נצחון, האָבען אין דער לעצטער מינוט זיך ענטשלאָסען אויסצואווייכען די בעגעגעניש מיט דעם ענגלישען חיל און זענען אַבגעטרעטען פון מעפקינג. די בעלאַגערונג פון מעפקינג האָט זיך אויסגעלאַזט מיט איהר בעפרייאונג אַזוי ווי די בעלאַגערונג פון לעדיסמיט און קימבערליי. אמת, די געפאַנגענשאַפט אַליין פון די 1,000 פערהונגערטע און קראַנקע ענגלישע סאָלדאַטען וואָלט די בוירען ווייניג נוצען געבראַכט, אָבער דאָס וואָלט אַביסיל געהויבען דעם געפאַלענעם מוטה פון די רעפובליקאַנער, דען דער מוטה איז שטאַרק געפאַלען. זינט קראָניעס מפּלה איז ניט געווען קיין איינציגע גרויסע שלאַכט צווישען די בוירען און ענגלענדער, עס איז פערשוואונדען די האָפנונג אויף אַ גליקליכען סוף פון דער מלחמה, עס ווערען אַליין שוואַכער די אויסזיכטען אויף פרעמדע הילף און אין האַרצען גנבה'ט זיך, ווי עס ווייזט אויס, אַליין עפּטער אַריין דער יאוש, אַז די מלחמה ווערט נור אַ אומזיסטיגעס בלוטפערגיסען, אַז מיט זייער בלוט וועלען די בוירען זייער פאַטערלאַנד מעהר ניט קען ראַטעווען. די בוירען זענען פראַקטישע מענשען, זיי האָבען ליעב זייער לאַנד, זייער פרייהייט און פאַר זיי זענען זיי גרייט אַבצוגעבען דאָס לעבען, אָבער אַז די האָפענונג פאַלט, ווילען זיי האָטש ראַטעווען זייערע אייגענע הייזליך און זייערע טשערעדעס פיה. מען מעג חלומ'ן פון דעם שענעם פּאָעטישען טויט פון אַ גאַנצער נאַציאָן, וועלכע שטאַרבט אין דער מלחמה פאַר איהר פרייהייט, אָבער אַז עס פאַלט דער גלויבען אין אידעאַל פערליערען די איינצעלנע מענשען די קראַפט, וועלכע טרייבט זיי צו גבורות און קרבנות און יעדער סטאַרעט זיך צו רעטען וואָס עס איז נאָך מעגליך. די צייטונגען ברייגגען איצט אָפּט ידיעות אַז די בוירען זאָגען זיך אַב פון מלחמה, גיבען אָב זייער געוועהר און קעהרען זיך אום צו זייער פעלדאַרבייט. אויך אין טראַנסוואַל וויל מען שוין וואָס גיכער מאַכען איין עק פון דער מלחמה און מען ווערט אַליין ווייכער געגען ענגלאַנדס האַרטע פאָדערונגען. מען וואַרט נור אויף אַמעריקאַ, טאָמער וועט דאָך אַמעריקאַ'ס פריינדשאַפט קענען אַבשוועכען האָטש אַביסיל די האַרטקייט פון די ענגלענדער, אַז זיי זאָלען ניט אין גאַנצען צונעהמען די זעלבסטשטענדיגקייט פון די ביידע רעפובליקען. דער פּרעזידענט מאַק קינליי האָט צוגענומען די בוירישע דעפּוטאַציע, ער האָט מיט זיי גאַנץ פריינדליך גערעדט, ער האָט זיי אָבער גאָר נישט צוגעזאָגט. עס איז נור אַ סברה אַז מאַק קינליי וועט נאָך אַמאָל זיך פּרובען ווענדען צו די ענגלענדער און פערלאַנגען צו מאַכען שלום. יעדענפאַלס איז אונמעגליך צו גלויבען אַז אַמעריקאַ אָדער אַן'אַנדער אייראָפּעאישע מלוכה זאָל זיך אַריינמישען אין דער מלחמה.

אין פראַנקרייך האָבען די קאָנסערוואַטיווע פּאַרטייען געפּרופט נאָך אַמאָל זייער כּח אין קאַמפף מיט דעם איצטיגען מיניסטעריום פון וואַלדעק רוסאָ. געלעגענהייטען אַרויסצורופען די אונצופרידענהייט

געגען די איצטיגע רעגירונג האָט מען לאַנג ניט געדאַרפֿט זוכען. די אויסשטעלונג איז נאָך ניט אין גאַנצען פארטיג — איז אין דעם שולדיג די רעגירונג, אויף דער אויסשטעלונג האָט געטראָפֿען עטליכע אומגליקען — איז ווידער שולדיג די רעגירונג, דערום האָט מען איצט געהאָפֿט צו געפֿינען אין פארלאמענט די מעהרהייט, וועלכע וועט אויסדריקען איהר אונצופֿרידענהייט דער רעגירונג, און וואָלט דאס געשעהען, וואָלט דאס מיניסטעריום געמוזט גלייך אבטרעטען. די לעצטע וואהלען אין פּאַריזער מאגיסטראט, וועלכער האָט געקראגען אנטיסעמיטישע דעפּוטאטען, האָט צוגעגעבען די שונאים פֿון דער איצטיגער רעפּובליק מעהר קראַפֿט, און די ידיעות פֿון די צייטונגען אַז מען וויל צוריק אַרויסרופֿען די רעוויזיע פֿון דרייפֿוסעס פּראצעס, ווייל עס זענען געפֿונען געוואָרען נייע פֿאַלשקייטען פֿון די עדות, האָבען נאָך צוגעגעבען מעהר פֿייער.

וואלדעק רוסא האָט געזאָגט אַז איהם שרעקט ניט אב דער אַנטיסעמיטישער מאגיסטראט פֿון פאריז. עס איז שוין אַוועק די צייט, ווען פּאַריז האָט געוועלטיגט איבער דעם גאַנצען לאַנד, ווייל די פּראָווינץ איז איצט זעלבסטשטענדיגער און געבילדעטער ווי אַמאָל. ביי די וואהלען אין די פּראַנצויזישע מאגיסטראַטען האָט זיך דער גרעסטער טהייל פֿון פֿאָלק אויסגעדריקט פֿאַר די איצטיגע רעגירונג, דען פֿון אַלע אבגעגעבענע שטימען קומען אויס אויף די קאנסערוואַטיווע פארטייען $2^1/_2$ מיליאָן און אויף די רעפּובליקאנישע פארטייען 5 מיליאָן שטימען. די רעגירונג סטאַרעט זיך, האָט ווייטער געזאָגט דער מיניסטער, צו בערוהיגען דאס לאַנד, און דערום האָט זי פֿון איין זייט בעפֿרייט דרייפֿוסען פֿון דער שטראַף, ווי די גערעכטיגקייט האָט געפֿאָדערט און פֿון דער אַנדער זייט וויל זי מְבַטֵל זיין אַלע פּראָצעסען, וועלכע שטעהען אין פֿערבינדונג מיט דרייפֿוסעס משפט. די רעגירונג האָט פֿיעל געטהון צו בערוהיגען דאס לאַנד און איצט וויל זיך נעהמען פֿאַר וויכטיגע געזעצען. זאל אבער דער פּאַרלאמענט בעשליסען אויב ער וויל איבערלאָזען די ווייטערדיגע פֿיהרונג פֿון דער מלוכה ביי דעם איצטיגען מיניסטעריום אָדער ער וויל האָבען אַ נייעס מיניסטעריום. מיט דער מעהרהייט פֿון 40 שטימען האָט דער פּאַרלאַמענט אויסגעדריקט זיין צוטרויען צו דעם מיניסטעריום פֿון וואלדעק רוסא. אויף דערזעלבער אסיפה האָט דער פּאַרלאַמענט אויך אָנגענומען דעם בעשלוס, ווייטער ניט צוצולאָזען די רעוויזיע פֿון דרייפֿוסעס משפט און האַלטען דעם פּראָצעס איין פֿאַר אַלע מאָל אַלס געענדיגט.

אין דייטשען פּאַרלאַמענט איז די לעצטע וואָך אויך ניט געווען קיין רוהיגע. דאָס געזעץ וועגען צניעות ווי אונזערע לעזער ווייסען שוין האָט אַרויסגערופֿען אַ שטאַרקע בעוועגונג אין גאַנץ דייטשלאַנד. פֿיעל געלעהרטע, שריפֿטשטעלער, קינסטלער, אַקטיאָרען, וועלכע זענען געוועהנליך ווייט פֿון פּאָליטישען לעבען, האָבען געמאַכט גרויסע פֿאָלקספֿערזאַמלונגען וואו מען האָט געהאַלטען פֿייערדיגע רעדען געגען דעם נייעם געזעץ. דאָס געזעץ איז ווי אַ צווייישניידיגעס שווערד, וועלכעס אָבהיטענדיג די ריינקייט פֿון די מדות אין ליטעראַטור און קונסט, וואָלט אָנגעטהון פֿיעל שאָדען, ווייל עס וואָלט געשטערט די פֿרייהייט פֿון דענקען. די ליטעראַטור, טעהאַטערן און קונסט האָבען דעם צוועק צו מאַכען דעם מענשליכען גייסט איידעלער, צו וועקען אין איהם טיעפֿע און ערהאַבענע געפֿיהלען, דערום האָט דאָס געזעץ וועגען דער השגחה איבער ליטעראַטור און קונסט, וועלכע מען וואָלט נעדאַרפֿט איבערגעבען אין די הענד פֿון פּאָליציע, אַרויסגערופֿען אין דייטשלאַנד די שטאַרקסטע פּראָטעסטען. די אונצופֿרידענהייט איז געוואַקסען אַזוי שטאַרק אַז די רוהיגע דייטשען האָבען זיך בעשלאָסען אַריינצוברייגען אין פּאַרלאַמענט דיזעלבע פּאָליטיק פֿון שטערונג ווי אין די פּאַרלאַמענטען פֿון עסטרייך און איטאַליען. די אונצופֿרידענע האָבען צו יעדען פונקט פֿאָרגעלעגט אַליץ נייע פּראָיעקטען און פֿערבעסערונגען, כדי צוצונעהמען פֿון פּאַרלאַמענט די גאַנצע צייט אויף פוסטע ווכוחים. אין דייטשלאַנד אָבער האָט מען ניט געוואָלט ערנידריגען דעם כבוד פֿון פּאַרלאַמענט און עס איז געבליבען די פונקטען וועלכע זענען נוגע ליטעראַטור, קונסט און טהעאַטער אַרויסצוואַרפֿען פֿון געזעץ.

י. ל.

צייטונגס-שטימען.

„דיין ציוניזם געפֿעלט מיר ניט, און דיר אַליין טרעפֿט גאַנץ אָפֿט דאָס דו בלייבסט שטעהען ווי צומישט און קענסט דיך ניט אויסדרעהען פֿון די געגנער'שע פֿראַגען". אַזוי הויבט אָן דער בעוואוסטער דר. מאַנדעלשטאַם זיין „בריעף פֿון אַ ציוניסטען צו זיין טאָכטער אין „בודושטשנאָסט" נומער 17. די ערשטע פֿראַגע, וועלכע מען שטעלט דעם ציוניזם איז געוועהנטליך: ס'טייטש ווי האָט איהר גאָר פֿערגעסען אָן דאָס קאָסמאָפּאָליטישע אידעאַל, ד. ה. אָן די געדאַנקען וועלכע נעמען ארום ניט נור איין פֿאָלק, נאָר די גאַנצע מענשהייט? די אידעאַלען וועלכע בעשעפֿטיגען זיך נור מיט די אינטערעסען פֿון איין פֿאָלק שטערען די קאָסמאָפּאָליטען אין זייער הייליגער אַרבייט, די נאַציאָנאַליסטען, זאָגען זיי, זאָנדערען אָב די פֿעלקער פֿון איינאַנדער און דערלאָזען ניט, אַז עס זאָל בעשאַפֿען ווערען אַ גאַנצע, געזונדע שטאַרק צוזאַמענגעבונדענע מענשהייט.

אַסך יונגע ציוניסטען ווערען שטאַרק מְבוּלְבָל פֿון אַזעלכע געגנער'שע רייד, און הויבען אָן צו ציטערען און פֿלאַטערען, אפשר געפֿינען זיי זיך חלילה ניט אויפ'ן ריכטיגען וועג.

דר. מאַנדעלשטאַם בערוהיגט זיי. ער שרייבט: „ווען אַ יוד דיענט מיט לייב און זעלע זיין אונגליקליכען, דערשלאָגענעם פֿאָלק; ווען, גראָבענדיג זיך אין מיסטקאַסטען, מיט וועלכען מען קען פֿערגלייכען דאָס יודישע גהעטא, געפֿינט ער די גייסטיגע און מאָראַלישע פּערלען, צוליעב וועלכע דאָס יודישע פֿאָלק האָט אויסגעהאַלטען אַזוי לאַנג; ווען ער זאָרגט זיך דערפֿאַר, אַז די פֿעהיגקייטען צו דערגרייכען די העכסטע מַדְרֵגָה פֿון מענשליכער בילדונג, וועלכע דאָס יודישע פֿאָלק האָט געקראָגען בִּירוּשָׁה שוין זייט הונדערטער-יאָהרען, און וועלכע ליעגען נאָך איצט בעהאַלטען אין אונז, ווען ער זאָרגט אַז די אַלע טייערע מַעֲלוֹת זאָלען ניט אונטערגעהן און זאָלען זיך פֿריי ענטוויקלען אין אַ גוטען אופֿן; ווען ער סטאַרעט זיך מיט אַלע כּוֹחוֹת אויפֿצוּוועקען דאָס יודישע פֿאָלק פֿון דעם פֿערכּישוּף'טען שלאָף, עס אַרויסצופֿיהרען אויף דער ליכטיגער וועלט, עס אַרויס צוראַטעווען פֿון דעם פֿוילענדען זומפּף, וואו טויזענדער שטיקען זיך און געהען אונטער סיי גייסטיג סיי קערפּערליך — ברייגגט די אַרבייט פֿון אַזאַ מענשען, אָדער פֿון עטליכע אַזעלכע ניט נור די יודען אַליין נוטצען, זי טהוט דערמיט דער גאַנצער מענשהייט אַ גרויסע טוֹבָה". דען די מענשהייט בעשטעהט פֿון איינצעלנע פֿעלקער, און וואָס גליקליכער, קליגער און העכער עס פֿיהלט זיך יעדעס איינציגע פֿאָלק, ווערט אַליץ גליקליכער און קליגער און העכער די גאַנצע מענשהייט. „די אַרבייט פֿון דעם אויבען געשילדערטען מענשען", שרייבט ווייטער דר. מ., „קען מען פֿערגלייכען מיט אַ אַרבייט פֿון אַ מייסטער, וועלכער וויל פֿערריכטען אַ טייערען שפּיעל — אינסטרומענט, וואָס ליעגט ערגיץ וואו פֿערוואָרפֿען אויף אַ בוידעם, אָבער וואָס איז נייטהיג פֿאַר דעם אָרקעסטער פֿון דער גאַנצער געבילדעטער מענשהייט, אַקוראַט ווי אַ פֿידעל, אַ פֿלייט און אַ טראָמפּייט איז נייטהיג פֿאַר אַ מוזיקאַלישען אָרקעסטער".

נאָר די וואָס גראָבען און זוכען „פּערלען פֿון יודישען גייסט", די וואָס זוכען צו קרעפֿטיגען אין אונז די מעלות, וועלכע מיר האָבען דאָס אין בעהאַלטענעם אופֿן געקראָגען בירושה, די וואָס וועקען אונז פֿון „פֿערכּישוּף'טען שלאָף" א. ז. וו. א. ז. וו. — זיי אַלע בעשעפֿטיגען זיך מיט „יודישער קולטור". זייער אַרבייט איז די „קולטוראַרבייט", פֿאַר וועלכע האָבען זיך אַסך בַּטְלָנִים שטאַרק דערשראָקען. פֿרעגט זיך איצט, צי האָט מען עפּיס געאַרבייט אין „קולטור", צי זענען די ווערטער פֿון ה. מ. מעהר ניט ווי קלינגענדע מַטְבֵּעוֹת, וועלכע קיינער בענוטצט זיי ניט?

מיט דער פֿראַגע בעשעפֿטיגט זיך „הַמַזְכִּיר" אין „וואָסחאָד"" נום. 33 אין אַרטיקעל: „די קולטור אַרבייט פֿון די ציוניסטען".

„אין וואָס האָט זיך ביז איצט אַרויסגעוויזען די הִשְׁתַּדְלוּת פֿון די ציוניסטען, וועלכע האָבען אויף זיך גענומען צו בילדען דאָס פֿאָלק און איהם צו געבען די נייטהיגע שולען דערצו?" פֿרעגט ה. המ. און ענטפֿערט: אין דעם וואָס אַסך שטעדט איז צוליעב די ציוניסטען פֿערבעסערט געוואָרען דער צושטאַנד פֿון יודישע בילדונגס־שולען, מען האָט געעפֿענט נייע שולען, מען האָט פֿערבעסערט דאָס פּראָגראַם פֿון די אַלטע שולען און אין די חֲדָרִים; מען האָט געגרינדעט ביבליאָטהעקען, לעזעצימער, שַׁבָּת־שולען, פֿאָרגעלייענט די יודישע היסטאָריע א. ז. וו. ס'איז כִּמְעַט ניטאָ איין שטאָדט וואו עס געפֿינען זיך ציוניסטען, און וואו שבת אין די קלויזען זאָל מען ניט האָבען געלערנט און דערקלערט חוּמָש און די יודישע היסטאָריע.

שוין איין יאָהר נאָך'ן ערשטען קאָנגרעס האָט זיך אַרויס געוויזען די טהעטיגקייט פֿון די ציוניסטישע קולטוראַרבייטער. דעם צווייטען יאָהר זענען נאָך מעהר צוגעקומען ביבליאָטעקען, שולען, חֲדָרִים מְתוּקָנִים (פֿערבעסערטע חדרים) א. ז. וו. בעטראַכטענדיג די אַרבייט אין דריטען קאָנגרעס־יאָהר וואָלט מען אייגענטליך געקענט מיינען, אַז זי וועט אויספֿאַלען זעהר קליין. ווייל ערשטענס האָט דער „קריזיס" שטאַרק צוגעדריקט, צווייטענס, האָבען צוליעב דעם די יודישע קולטוראַרבייטער געמוזט זיך מעהר נעהמען פֿאַר אַנדערע אויפֿגאַבען, זיי האָבען געמוזט העלפֿען דעם געפֿאַלענעם מאַטעריעליש און דריטענס, איז די העטצע פֿון די פֿאַנאַטישע געגנער געוואָרען שטאַרקער מיט יעדען טאָג. פֿון דעסטוועגען האָט די קולטוראַרבייט ניט אויפֿגעהערט צו ווירקען. עס זענען צוגעקומען נייע ביבליאָטהעקען, די קורסען פֿון היסטאָריע האָבען זיך פֿערמעהרט און נייע שולען, פֿערבעסערטע תַּלְמוּד־תּוֹרוֹת א. ד. גל. האָבען אַסך שטעדט צו פֿערדאַנקען די ציוניסטישע קולטוראַרבייטער.

„דאָס איז אין קורצע ווערטער די טהעטיגקייט פֿון די ציוניסטען", שרייבט דער ה. המזכיר, מיר זענען ניט אַזוי קינדעריש צו גלויבען, אַז מיר האָבען אַסך אויף געטהון. מיר ווייסען גאַנץ גוט, אַז דאָס איז אונזער ערשטער טריט און אַ קליינער טריט. נאָר מיר בויען אויף די קרעפֿטען פֿון אונזערע פֿאָלקסאַרבייטער און קוקען מיט האָפֿנונג אין די צוקונפֿט. דאָס עס איז נאָך אַסך דאָ צו טהון ווייסען מיר שוין צו גוט; מיר האָבען נאָך ניט די גוטע לעהרער, מיר האָבען קיין לעהרביכער, קיין רעכטע ליטעראַטור פֿאַר קינדער; עס איז נאָך ניט אויסגעאַרבייט קיין פּראָגראַם, פֿאַר וואָס אַלע זאָלען זיך קענען האַלטען און צוליעב וואָס די ערציהונג פֿון די קינדער וואָלט געבראַכט מעהר נוטצען ווי היינט. דעריבער, וועט דער קלוגער, טיעפֿבליקענדער ציוניסט אַלע מאָל אויפֿ'ן קאָנגרעס אַרויס שטעלען אויפֿ'ן ערשטען פּלאַן די ציוניסטישע קולטוראַרבייט.

דער אַרטיקעל איז געשריעבען געוואָרען, ווי עס ווייזט אויס, פֿון איינעם וואָס שטעהט נאָהנט צו די מיטגליעדער פֿון וויענער אַקציאָנס־קאָמיטעט. און דענאָך, אַבגעבענדיג השבון פֿון דעם וואָס איז געטהון געוואָרען פֿאַר די קולטורפֿערברייטונג ווערען ניט דערמאָנט די ציוניסטישע געזאַנג הערען. צי רעכענען זיך די ציוניסטישע הערען פֿאַר אַזוי אונוויכטיג? אָדער צי זענען זיי אַזוי ווייניג פֿאַרהאַנען, אַז עס לוינט גאָר ניט צו רעדען וועגען זיי?

א. ע.

בריעף פֿון ארץ ישראל.

יפו, כ"ו ניסן.

דעם צווייטען טאָג הוה"מ פּסח איז אָנגעקומען אין י פ ו הערר ט ר י ט ש וואָס איז בעקאַנט מיט זיין אַגיטאַציאָן צו מאַכען אַ יודישען ישוב אויף דער אינזעל ציפּערן. איך האָב די געלעגענהייט געהאַט מיט איהם צו פֿערברייננגען און צו בעקומען איינינע ידיעות איבער די ציפּערישע קאָלאָניזאַציאָן.

דאָס הויפּטציעל, וועלכעס בעצוועקט דער ה' טריטש, איז צו פֿעראייניגען דעם ישוב פֿון ציפּערן מיט דעם ציוניזם. דען אייגענטליך אַרבייטען פֿיר ציפּערן קען יעדער אַזוי ווי פֿאַר קאָלאָניזירען אַנדערע לענדער, ווי קאַנאַדא, אַרגענטינאַ א. ז. וו. און קיינער וואָלט ניט אַזוי אָנגעפֿאַלען אויף דעם פּלאַן, ווי מען איז אָנגעפֿאַלען איצט. הערר טריטש אָבער מיינט אַז די קאָלאָניזאַציאָן אויף ציפּערן דאַרף ביי אונז ניט זיין גלייך מיט דעם ישוב אין אַנדערע לענדער, אדרבא די ציוניסטען דאַרפֿען די קאָלאָניזאַציאָן אויף דער אינזעל אַריינגעהמען אין זייער פּראָגראַם איבער די פֿאָלגענדע טעמים: אין ציפּערן איז אַ מאָל געווען אַ יודישער ישוב, ציפּערן איז ניט ווייט פֿון ארץ ישראל און, דאָס איז די הויפּטזאַך, אַזוי ווי צו קאָלאָניזירען ארץ ישראל איז יעצט אונמעגליך, איז דערפֿאַר ניצליך מען זאָל בעזעצען אַזאַ גוטען אָרט וואָס איז אַזוי נאָהענט צו ארץ ישראל. — איך האָב פֿאַר דעם דאָזיגען רַעְיוֹן — האָט ה' טריטש געזאָגט — פֿיעל אַנהעננער און האָף דאָס אויף דעם קאָנגרעס וועט מען ערנסט זיך פֿערנעהמען מיט מיין פּלאַן.

— דאָס גראַדע פֿערשטעה איך ניט — האָב איך בעמערקט — צו וואָס איהר ווילט אויף דעם צ י ו נ י ס ט י ש ע ן קאָנגרעס רעדען וועגען צ י פּ ע ר ן? די ציוניסטען דאַרפֿען פֿאַר צ י ו ן אַרבייטען; מיר האָבען נאָך ווייניג איבריגע קרעפֿטען, דאָס מיר זאָלען שוין זיך טהיילען אין פֿערשיעדענע פּאַרטייען. און דאָס מאַכט נור אָן שאַדען, ווען מען רופֿט אַרויס מחלוקת'ן איבער נייע פּלענער, בְּעֵת מיר האָבען נאָך גאָר נישט געטהון פֿאַר אונזער הויפּטצוועק.

— איך אַרבייט פֿאַר ציפּערן נור אַלס א י ב ע ר צ י י ג ט ע ר צ י ו נ י ס ט, — האָט מיט אויפֿרעגונג ה. טריטש געענטפֿערט, — הערר קעסלער (איין מיטגליעד פֿון וויענער קאָמיטעט) וועלכער איז איצט דאָ קען מיך זעהר גוט און ווייס ווי פֿיעל איך האָב געאַרבייט פֿאַר דעם ציוניזם און ווי פֿיעל איך אַרבייט נאָך אויך איצט פֿאַר איהם. איך בין אָבער איבערצייגט דאָס די קאָלאָניזאַציאָן פֿון ציפּערן איז ענג געקניפּט מיט דעם ציוניזם איבערהויפּט.

— האָט איהר געהערט פֿון די פּראָטעסטען וואָס די ציפּרעסער גריעכען האָבען געשיקט אין ענגלאַנד איבער די יודען־איינוואַנדערונגען אויף דער אינזעל? דער פּראָטעסט איז געווען אין די גריכעשע און טערקישע צייטונגען!

— יאָ, דאָס האָט מען געקאָנט פֿאָרויסזעהן — האָט ה. טריטש געענטפֿערט.

מיר האָבען זיך געשיעדען. ה. טריטש איז אָבגעפֿאָהרען אין די קאָלאָניע צו זעהן זייער לעבען, זייער אָרגאַניזאַציאָן, אויך האָט ער בעאויפֿטראַגט איינינע אַרבייטער צו פֿערשרייבען, וועלכע ווילען געהן קיין ציפּערן.

דען ווי עס ווייזט אויס איז די פּראָבע מיט איינינע באָריסלאַווער (אויס גאַליציען) אַרבייטער, וועלכע מען האָט געבראַכט אין ציפּערן, ניט געראָטען. זיי זענען אַלע, נאָך די רייד פֿון ה. טריטש, זיך צולאָפֿען צוריק קיין גאַליציען!...

די איינציגע, וועלכע געבען דערווייל גוטע רעזולטאַטען זענען די וואָס זענען געקומען פֿון ארץ ישראל — געוועזענע אַרבייטער אָדער שילער פֿון דער אַקערבוי־שולע מקוה־ישראל, ביי יפו...

— יאָ, ברידער, טרויעריג, שווער טרויעריג ווערט אויף דעם האַרצען, ווען מען קוקט זיך צו צו וואָס פֿאַר אַ שטאַנד מיר זענען איצט געקומען מיט דעם ישוב! עמיגרירען פֿון ארץ ישראל, פֿון פֶּתַח תִּקְוָה, ראשון־לציון, מקוה־ישראל נאָך מאַרגאָ־טשיפֿליק*) און אַנדערע ציפּרעסער קאָלאָניען! און ווער? אונזערע ב ע ס ט ע קרעפֿטען, אונזערע אַרבייטער, וועלכע האָבען ביי אונז פֿיעל יאָהרען געטהון די שווערסטע אַרבייטען! אונזערע קינדער וועלכע זענען אויסגעוואַקסען און ערצויגען אין אונזער ארץ ישראל אַקערבוי־שולע!...

און ווי קומט עס ווייטער גאָר בכלל, דאָס אויף איין צ י ו נ י ס ט ע ן־קאָנגרעס זאָל איינער פֿון די ערנסטע אַרבייטער קומען מיט איין פּלאַן פֿאַר י ש ו ב ק פּ ר י ס י ן?

דאָ איז דער קורצער ענטפֿער: דער שולד איז אין אונז אַליין!

*) אַ יודישע קאָלאָניע אין ציפּערן.

ווען מיר קוקען אויף דעם ציוניזם ווי אויף אַ קולטורמיטעל אויפצולעבען דעם נאַציאָנאַל־גייסט ביי אונזער פאָלק — איז עס קיין בעסערעס, קיין ריכטיגערעס, קיין העכערעס דאָ ווי אויפצומונטערן דאָס זעלבסטבעוואוסטזיין פון אונזערע ברידער, וועלכע ליגען פערשפאַרט אין זייערע געטאָ, אויך אָבצושוואַכען דעם פינסטערן פאַנאַטיזם, אין וועלכען עס לעבען נאָך פיעלע טויזענדער פון אונזער פאָלק.

ווען אָבער מיר זאָלען דעם ציוניזם בעטראַכטען אויך אַלס מיטעל צו רעטען די מיליאָנען פון אונזערע אומגליקליכע ברידער, וועלכע געפינען זיך אין דער גרעסטער נויט און וועלכע מוזען זיך רעטען, דען זאָנסט מוזען זיי איינער דעם צווייטען איינשלינגען אָדער אַלע צוזאַמען דערוואָרגען ווערען,— מוז מען שוין אויף דער אַרבייט פון די ציוניסטען אַזוי ווי פון די אַלע „חובבי ציון" קוקען עפּיס אַנדערש. צו די טויזענדער אומגליקליכע פאַמיליען, וועלכע מוזען יעהרליך לויפען פון זייערע שטעדט און זוכען איין שטיקיל ברויט פאַר זייערע קינדער, צו זיי קען מען ניט זאָגען: זיצט און וואַרט ביז מיר וועלען עפּיס אויסאַרבייטען! און ווען אונזערע קרעפטען ווערען יעהרליך צושפּרייט איבער דער גאַנצער וועלט פון אַלעקסאַנדריע ביז מעלבורן מאכט עס איין גרויסען שפּאַלט אין אונזער גאַנצער אַרבייט.

ווילען מיר פערהיטען דאָס קיין נייע פּלענער אַ לאַ ציפערן זאָלען פאַר אונז ווייטער ניט פאָרקומען מוזען מיר ערנסטער, קרעפטיגער, אָנהויבען צו אַרבייטען דורך דער פעראייניגונג פון אַלע אונזערע קרעפטען אום מיר זאָלען קענען דעם ישוב פון ארץ ישראל פריי ווייטער פיהרען, דען די לעצטע צייטען הויבען מיר אָן צו פיהלען אַזעלכע שוויריגקייטען, וועלכע מיר האָבען שוין אַ לאַנגע צייט ניט געשפּירט: דאָס אַריינקומען אין לאַנד איז כּמעט אונמעגליך, לאַנד קויפען אָדער בויען איז פערבונדען מיט אַזעלכע שוויריגקייטען, דאָס עס איז גאָר ניט צו דיינקען. און אין דער צייט ווען מיר זענען בעשעפטיגט מיט פערשיעדענע השבונות אָדער מיט שאלות אויב עס לוינט אָדער עס לוינט ניט, קומען אַנדערע, ווי די לעצטע צייט צום ביישפּיעל די טעמפּלערס (פון די דייטשען), און קויפען, בויען, מאַכען, שאַפען! אין די לעצטע טעג אפילו, זאָגט מען האָבען זיי בעקומען אַ שטרעקע לאַנד פאַר פינף הונדערט פאַמיליען צו קאָלאָניזירען ביי דזשורע, נעבען אשקלון אין דָרום פון קאָסטיניע!

דערום איז קיין וואונדער, ווען די וועלכע ברויכען שוין ברויט צום לעבען, וויסענד ווי שווער עס איז איצט אין ארץ ישראל וואָס צו מאַכען, זענען געצוואונגען צו טראַכטען וועגען אַנדערע לענדער.

דעריבער מוזען מיר איצט זיך ערנסטער אָבגעבען מיט דער פראַגע וואָס צו טהון אום דעם טרויעריגען צושטאַנד צו פערבעסערן.

אונזערע אַלע חֶברוֹת, וועלכע אַרבייטען פאַר ישוב ארץ ישראל זענען איצט בעשעפטיגט מיט דעם, אַוועקצושטעלען די אַלטע קאָלאָניעס אויף איין זיכערן פוס. אָבער ניט אין דעם אַליין איז די ישוּעה פאַר דעם פאָלק — די הילף וועט דאַן זיין ווען דער ישוב וועט קענען ווייטער געהן! און דאָס איז די איינציגע אויפגאַבע פון אַלע ציוניסטען, אַלע חובבי ציון, פון אַלע די פאַר וועמען די גאַנצע צוקונפט אונזערע איז באמת טהייער!

דאָס וואָס מיר פערלירען איצט אין אַ טאָג וועלען מיר דאַרפען שפּעטער גאַנצע יאָהרען אַרבייטען אום דאָס צוריק צו געפינען!...

מיר דאַרפען אָפטער איינער דעם צווייטען דערמאַהנען דאָס אויף אונזער לאַנד קוקען ניט מיר אַליין נאָר פיעלע — פיעלע אַנדערע!...

ווען אין דרויסען האָט מען געוויסע בעשטימטע פּלענער אויסצואַרבייטען אום די זאַך וואָס שנעלער צו געווינען, מוזען אויך די, וועלכע זיצען דאָ אין לאַנד זייער טאַקטיק גאַנץ ענדערן: עס מוז איין מאָל פאַר אַלע מאָל אויפהערען פערשיעדענע „קאָלאָניעס", „דירעקטאָרען", „אַדמיניסטראַטאָרען", א. ז. וו. אַנשטאַט דעם מוזען ווערען יודישע דערפער אונטער דעם שוטץ פון דעם סולטאַן, יעדעס יודישעס דאָרף מוז צו דעם האָבען, לויט די טערקישע געזעצען, איהרע אייגענע פאָרשטעהער, (שייכען אין אַראַביש) סטאַראָסטעס. ווען אונזערע פּראָסטע סטאַראָסטעס פון אַלע אונזערע דערפער וועלען פאָרשטעלען ווי טריי די יודישע אַקערבויער זענען פיר דאָס לאַנד, ווי פיעל גוטעס זיי האָבען דאָ אין דער צייט אויפגעטהון — דאַן איז זיכער, דאָס אויך דאָס וואָס עס פעהלט צום אַלטען ישוב וואָלט זיי פיעל לייכטער געווען צו בעקומען. דאָס איז די שטענדיגע מיינונג און איבערהויפּט אין די לעצטע צייטען פון די העכסטע בעאַמטע אין לאַנד, וועלכע זאָגען דאָס כל זמן עס וועלען בלייבען די אַלטע אָרדנונגען מיט די „קאָלאָניעס", „דירעקטאָרען", „אַדמיניסטראַטאָרען", קאָנסולאַטען און דעסגלייכען — וועלען מיר, די אַלטע אויף דעם פּלאַץ, קיין ווייטערן שריט ניט קענען מאַכען.

עס וואָלט זעהר וויכטיג געווען דאָס אַלע חברות וועלכע בעשעפטיגען זיך מיט דעם ישוב, זאָלען זעהן מיטצוהעלפען דאָס דיזער שריט פון די אַלטע קאָלאָניעס זאָל וואָס אַם שנעלסטען געמאַכט ווערען. פון זייער זייט אָבער, אין חוץ לארץ, מוזען זיך אַלע אונזערע קרעפטען פעראייניגען אום דאָס ציעל וואָס שנעלער צו ערר־ייכען, דען ווי געזאָגט, דאָס וואָס מיר פערלירען יעצט אין אַ טאָג וועלען מיר שפּעטער אין יאָהרען ניט געווינען. דאָס פיהלען מיר, וועלכע לעבען דאָ אין לאַנד און זעהן עס צו מיט אונזערע אויגען.

און דאַן קענען מיר אויך זיכער זיין דאָס אַזוינע פּלענער ווי די קאָלאָניזאַציאָן אויף ציפערן וועלען פאַר אונזערע ברידער מעהר ניט פאָרקומען. אונזער אויפגאַבע וועט זיין דער ישוב אין ארץ ישראל! דאָס אויפלעבען פון אונזער אַלטען הייליגען ציון!

דער אַלטער ציוניסט.

די יודישע וועלט.

אַ אסיפה פון דער עסטרייכיש־יודישער פעראייניגונג.

דעם 28-טען אַפּריל איז געווען אין וויען איין אספה כללית פון דער "עסטרייך־איזראַעליטישער פעראייניגונג". דער פּרעזידענט קאיזראַטה ווילהעלם אַנינגער האָט געעפענט די אספה און בעגריסט די פאָרשטעהער פון יודישע קהילות און די פאָרנעהמע פּערזאָנען וועלכע זענען געקומען אויף דער אספה.

דער פיהרער פון "רעכטשוץ־בוראָ" (בוראָ וועלכע העלפט מיט אַדוואָקאַטען און גיט ידיעות וועגען געזעצען) האָט פאָרגעלייענט אַ דין־וחשבון וועגען דער חברה. פון דעם דין וחשבון נעהמען מיר אַרויס איינִיגע זאַכען:

אין דער צייט פון 15 אַפּריל 1899 ביז דעם 15 אַפּריל 1900 האָט אונזער בוראָ געהאַט זיך צו פערנעהמען מיט 1269 פאָרשלאַגען, פון וועלכע 332 זענען נוגע דעם פּאָלנאָער פּראָצעס. צוועלף מאָל האָבען מיר זיך געמוזט בעקלאָגען ביי דעם מיניסטער דעם אינערען, אַמאָל מינדליך און אַמאָל שריפטליך, אויף אונרעכט וואָס מען האָט געטהון יודען. אין 83 פעלען האָבען מיר אָבגעלייקענט פאַלשע ידיעות פון אַנטיסעמיטישע צייטונגען, אין 43 פעלען האָבען מיר גענייט די צייטונגען דורך דעם געריכט זיי זאָלען אָננעהמען הכחשות אויף זייערע ידיעות. דורך דעם זענען די אַנטיסעמיטישע צייטונגען געוואָרען אַביסיל פאָרזיכטיגער אין זייערע ליגען און זיי פאַלען שוין נישט אַזוי אָפט אָן אויף איינצעלנע יודען. אין דעם יאָהר האָט דער געשעפטס פיהרער געמאַכט 15 גרעסערע רייזען אין פערשידענע ערטער:

באַלד ווי עס האָט זיך אָנגעהויבען די חקירה ודרישה אין פּאָלנער משפּט האָט אונזער פעראייניגונג דערקענט, אַז די אַנטיסעמיטען ציעלען צו מאַכען פון דעם משפּט איין עלילת־דם, און האָט דערום אָנגעווענדעט מיטלען דאָס צו פערהיטען, ווי ווייט מעגליך. מיר האָבען געהאַלטען פאַר נייטהיג צו געבען דעם בעשולדיגטען הילזנער צו הילף איין אַדוואָקאַט, וועלכער האָט אַליין דאָס רעכט צו טהון אַלעם כדי צו דערגעהן דעם אמת.

דער פּסק פון קוטענבערג האָט פערשטאַרקט דעם אַנטיסעמיטיזם. די קריסטליכ־סאָציאַלע פּאַרטיי האָט געמאַכט אין חודש סעפּטעמבער איין אספה, אויף וועלכער מען האָט אָפען בעשולדיגט די יודען אַז זיי טרינקען קריסטליך בלוט. אויף דעם צווייטען טאָג האָט אונזער חברה בעשלאָסען צו מאַכען איין אספה כדי צו פּראָטעסטירען געגען עלילת־דם, נאָר די יודישע קהלה האָט געוואָלט מאַכען די אספה אויף איהר נאָמען, און מיר האָבען נאַטירליך איהר איבערגעגעבען דעם עסק.

מיר האָבען זיך אויך בעמיהט צו קעמפפען מיט אַנדערע מיטלען געגען עלילת־דם. דער פערלאַג פון דער "עסטרייכישער וואָכענשריפט" האָט צוזאַמענגעשטעלט אַ בראָשורע "די בלוט בעשולדיגונג געגען די יודען" אין וועלכער עס זענען אָבגעדריקט די מיינונגען פון פאַפּסטע, היסטאָריקער און אַנדערע קריסטליכע געלעהרטע געגען עלילת דם. מיר האָבען פונאַנדער געשיקט 5000 עקזעמפּ׳ פון דער בראָשורע צו גרויסע בעאַמטע, און מיר זענען געקומען צו דער איבערצייגונג אַז די בראָשורע האָט פיעל געהאָלפען אויפצוקלערען די מיינונגען פון דער קריסטליכער אינטעליגענץ איבער דעם עלילת־דם.

מיר האָבען זיך בעקלאָגט פיעלמאָל ביי דער ממשלה געגען פערברייטונג פון ביכער, וועלכע דערוועקען שנאה געגען יודען. נאָך אין יולי 1899 האָבען מיר מודיע געווען דעם מיניסטערפרעזידענט גראַף טהון וועגען דעם בילד, וואָס מען האָט אויפגעשטעלט אויף דעם אָרט וואו עס איז געשעהען די פּאָלנאַער רציחה, און וועלכעס שטעלט פאָר, ווי יודען שעכטען אַ קריסטליך מיידיל. גראַף טהון האָט טאַקי באַלד דעפּעשירט מען זאָל צונעהמען דאָס בילד. מיר האָבען אויך אויסגעווירקט, מען זאָל אסר׳ן בראָשורען מיט דעם נאָמען "די ריטואַלמאָרדע ביי דען יודען" און "דאָס העברעאישע פּסח־פעסט".

דעם 12 אַפּריל האָט אונז מודיע געווען די יודישע קהלה אין פּאָלנאַ אַז מען האָט דאָרט אָנגעקלעבט אין אַלע גאַסען מודעות, אין וועלכע עס שטעהט אַזוי: "גיט אַכטונג אויף אייערע מיידליך, עס קומען אָן די יודישע ימים־טובים, די יודען ברויכען בלוט". די מודעות האָבען נאַטירליך געווירקט אויף דעם המון, און געקאָנט ברענגען נייע צרות אויף יודען. מיר האָבען דערום געבעטען פער דעפּעשע דעם ה׳ מיניסטער פּרעזידענט, ער זאָל געבען אַ בעפעהל אַראָבצונעהמען די מודעות, בעשטראָפען די שולדיגע און טהון אַלע מיטעל כדי צו שיצען דאָס לעבען און פערמעגען פון די יודען פאַר דעם אויפגערייצטען המון. דער העררר מיניסטער פּרעזידענט האָט ערפילט אונזער בקשה.

די נייע געזעצען וועגען שפּראַכען האָבען געבראַכט נייע אומגליקען אויף יודען אין מעהרען און בעהמען. מען האָט גערויבט און געשלאָגען יודען אין פיעל שטעדט און געשטעלט ווי ברלל. מיר האָבען זיך געסטאַרעט ביי דער רעגירונג מען זאָל די יודען אומקעהרען כאָטש אַ טהייל פון זייער שאָדען. אויך האָבען מיר זיך אויף אַנטראַג פון ה׳ זיגמונד מייער משתדל געווען אויסצווירקען, אַז אין דעם פאַל פון נייע פּאָגראָמען זאָל מען באַלד אַרעטירען די שולדיגע.

די גאַליציאַנער יודען ליידען הונגער און האָבען זיך נישט צו וואָס צו נעהמען. מיר האָבען דערום בעקלערט, ווי צו שאַפען פאַר זיי נייע בעשעפטיגונגען און פּרנסות. אַ בעזונדערע קאָמיסיאָן האָט אויסגעאַרבעט 2 פּראָיעקטען, צו מאַכען פאַר זיי אַ פאַבריק פון קליידער און צו פערפלאַנצען אין גאַליציען די מלאכה פון אויסגענייהטע און געוועבטע אַרבייטען. די פּראָיעקטען זענען אויסגעאַרבעט געוואָרען אין אַלע פּרטים מיט הילף פון ספּעציאַליסטען. און ווי עס איז אונז מודיע דער היגער פערטרעטער פון דער חברה יק״א וועט זיך קירצליך די חברה פערנעהמען מיט אויספיהרען די פּראָיעקטען.

אין די לעצטע וואָכען האָט זיך אונזער ביוראָ בעשעפטיגט מיט דעם טרויריגען עסק פון ישראל אַראַטען. מיר האָבען דעם פערצווייפעלטען פאָטער בייגעשטאַנען מיט איין עצה, ער זאָל וויסען, וואו זיך צו קעהרען און ווענדען. דער האָפראַטה קאַריים האָט איהם געפיהרט צום יוסטיץ־מיניסטער און צום מיניסטער פון גאַליציען, און מיר האָבען זיך אויך איינינע מאָל געווענדעט אין דעם ענין צום מיניסטער דעם אינערען און יוסטיץ־מיניסטער.

אונזער טהון אין פערשיעדענע ענינים האָט געפאָדערט אַסך געלד, וועלכעס מיר האָבען צוזאַמענגענומען פון נדבות. מיר קענען מודיע זיין מיט צופריעדענהייט אַז די יודישע קהלות האָבען אונז געשטיצט פון אַלע זייטען און אונז דורך דעם געגעבען די מעגליכקייט צו וועהרען זיך געגען די שונאי ישראל. בכלל איז צוזאַמענגענומען געוואָרען צו דעם צוועק 15,000 פלאָרין.

די צאָהל פון די מיטגליעדער פון דער עסטרייך־איזראַעליטישער פעראיינינונג האָט זיך פערמעהרט אין דעם יאָהר מיט 170 און טרעפט אָן צוזאַמען 1400. נאָר דאָס איז וועהר אַ קליינע צאָהל אין פערגלייך צו די וויכטיגע זאַכען וואָס מיר האָבען צו טהון.

„Oester. Wochenschrift".

עסטרייך. — **ישראל אראטען.** די „עסטרייכישע וואָכענשריפט" שרייבט וועגען דעם „עסק" פון ישראל אראטען: זיין מאַיעסטעט דער קייזער האָט ריכטיג מקיים געווען זיין וואָרט וואָס ער האָט געגעבען דעם אונגליקליכען פאָטער פון מיכאַלינאַ אַראַטען, און 2 שטונדען נאָך דער אוידיענץ (קבלת-פנים) פון אַראַטען ביי דעם קייזער איז דער שעף פון דער קייזערליכער קאַבינעט-קאַנצעלליי געקומען צים מיניסטער-פּרעזידענט און איהם איבערגעגעבען דעם וואונש פון דעם קייזער. ווי עס ווייזט אָבער אויס, איז דער רצון פון קייזער נאָך נישט בעקאַנט געוואָרען אין גאַליציען. ישראל אַראַטען שרייבט אין דעם Słowo Polskie אַז ער האָט געטראָפען ביי דער גרעפין ט. צוויי מאָנאַשקעס און זיי געהערט דערצעהלען אַז זיין טאָכטער געפינט זיך אין קלויסטער אין דאָרף ביעלאָוויץ (בעצירק טאַרנאָברזשעג). „כדי צו דערגעהן דעם אמת, האָב איך געשיקט אַהין מיינע אַ קרובה, און זי האָט דאָרט געזעהען מיין טאָכטער איינינע מאָל ווי מען האָט זי געפיהרט אין קלויסטער. דעם 6 טען מאַי בין איך אַליין אַהין געפאָהרען צוזאַמען מיט מיין בעקאַנטען וואָלקאַ. אין דעם קלויסטער איז מען געוואָהר געוואָרען פון מיין קומען, און אַנגעזאָגט דער פּאָליציי מען זאָל מיך פערהאַלטען. די פּאָליציאַנטען האָבען מיך און מיין בעקאַנטען אַרעטירט אויף דער גאַס, נאָר בעת איך האָב זיי געוויזען מיין פּאַס האָבען זיי מיך פרייגעלאָזען. צוריק פאָהרענדיג קיין קראָקוי בין איך געוועזען ביי דעם בעצירקסריכטער האַרטמאַן און געבעטען, ער זאָל הייסען אַוויסנעהמען מיין קינד פון קלויסטער. ער האָט מיר האַרט געענטפערט אַז ער וויל זיך נישט אַריינמישען אין דעם עסק.

ישראל אַראַטען איז ווייטער געקומען קיין ווין צו סטאַרען זיך וועגען זיין טאָכטער.

— **גענעראַל פערזאַמלונג פון דער יודישער אַליאַנץ אין ווין.** דעם 13-טען מאַי איז געווען אַ גענעראַל פערזאַמלונג פון דער „איזראַעליטישער אַלליאַנץ". נאָך דעם פאָרלייענען פון דעם דין וחשבון איבער דעם פערגאַנגענעם יאָהר, האָט דער פּרעזידענט ריטטער פאָן גוטמאַן געגעבען דאָס וואָרט אַלס ערשטען רעדנער — דר. הערצל׳ען. דר. הערצל האָט זיך בעצויגען אויף די ווערטער אין דין וחשבון וואו עס שטעהט, אַז צו דער „אַלליאַנץ" זענען געקומען אַמאָל יודען פון רומעניען, וועלכע האָבען ערהאַלטען פון דער רומעניש ער רעגיערונג אויסלענדישע פּעסער מיט דער אויפשריפט, אַז זיי טאָרען נישט צוריק קומען קיין רומעניען. די אַלליאַנץ האָט די עמיגראַנטען געהאָלפען ווי ווייט מעגליך, זיי זאָלען קענען קריגען אַ פּרנסה אין אויסלאַנד", און האָט געפרעגט דעם פּרעזידענט, אויב די אַלליאַנץ קלערט צו געבען די רומענישע יודען אַ רעכטע שטיצע אין זייער יעצטיגען ביטערען מצב. די שאלה וועגען די רומענישע יודען איז בעזאָנדערס וויכטיג פאַר עסטרייך, ווייל אַ גרויסע צאָהל פון די עמיגראַנטען פאָהרען קיין עסטרייך. מען קען דערום נישט יוצא זיין מיט אַ צופעליגע שטיצע, נאָר מען מוז בעטראַכטען ערנסט די זאַך. דר. בלאָך האָט פאָרגעשלאָגען, אַז אַזוי ווי עס איז ידוע אַז די רומענישע רעגיערונג ליידעט יעצט פון אַ גרויסען געלדמאַנגעל, און זי סטאַרעט זיך צו קריגען איין הלואה ביי די אויסלענדישע באַנקירען, על כן זאָל די גענעראַל פערזאַמלונג בעטען דעם פּרעזידענט ריטער פאָן גוטמאַן ער זאָל אַלס אַ אָנגענומענע און וויכטיגע פּערזאָן ווירקען אויף די יודישע באַנקירען, דאָס זיי זאָלען שטערען רומעניען צו בעקומען איין הלואה, ביז זי וועט מרוצה ווערען צו געבען די יודען אַלע רעכטע, ווי עס איז בעשלאָסען געוואָרען לויט דעם בערלינער קאָנגרעס. (אין יאָהר 1878).

דר. הערצל האָט נישט מסכים געווען מיט דעם פאָרשלאָג פון דר. בלאָך, ווייל ער איז נישט אויספיהרבאַר און אונבעקוועם. די יודישע באַנקירען טהון פאַר דעם כלל-יורען געבענדיג אַ קליינע נדבה, אָבער וואָס עס איז נוגע געשעפט, וועלען זיי בעסער סטאַרען זיך צו בעקומען נאָך $^1/_4$ פּראָצענט פאַר זייער געלד איידער רעכטע פאַר יודען.

ה׳ סאָלאָ קאָהן האָט געהאַלטען אַ רעדע וועגען ארץ-ישראל און די דאָרטיגע קאָלאָניעס, און פאָרגעוואָרפען די ציוניסטען אַז זיי זענען שולדיג אין דער גזרה וואָס רוסישע יורען טאָרען נישט אַריינפאָהרען קיין ארץ ישראל. דר. הערצל און יאָרק-שטיינער האָבען בעוויזען, אַז דער פאָרוואורף איז פאַלש.

דער פּרעזידענט האָט נאָך געזאָגט, אַז ווי עס ווייזט איהם אויס, איז די לאַגע פון די רומענישע יודען נישט אַזוי מורא׳דיג. דאַמיט האָט זיך געשלאָסען די פראַגע וועגען רומענישע יודען.

— **יודישע קאָלאָניאַל-באַנק.** ווי „די וועלט" איז מודיע וועט די יודישע קאָלאָניאַלבאַנק נאָכדעם ווי זי וועט אָנהויבען צו אַרבייטען עפענען צום ערשטען פיליאַלען אין **יפו** און אין **ווילנא**.

— **די אסיפה** פון דעם וויענער אקציאָנסקאָמיטעט איז בעשטימט אויף זונטאַג, מאָנטאַג און דיענסטאַג פון היינטיגער וואָך.

— **דער משפט פון הילזנער.** דער משפט פון **לעאָפּאָלד הילזנער** וועלכער איז איבערגעגעבען געוואָרען פון קאַסאַציאָנסגעריכט דעם קרייז-געריכט אין פּיסעק וועט זיך אָנהויבען דעם 12 יולי און וועט דויערען בערך 10 טעג. עס וועלען גערופען ווערען איבער 100 עדות. הילזנער׳ס אַדוואָקאַט וועט זיין ווייטער דר. **אַווערדניצשעק** און פון די עלטערען׳ס צד פון דער געהרגעטער **אַננאַ הרוזאַ** וועט שטעהן דר. **באַקסאַ**.

— **יודישע עשירות.** לויט די אָפיציעלע ידיעות זענען אין 1899 יאָהר אַרויסגעפאָהרען פון עסטרייך-אונגאַרן אין די „פעראייניגטע שטאַאַטען"

פון אמעריקא — 54,800 נפשית; דארונטער 11,071 יורען, ד. ה מעהר ווי 20 פראָצענט. די יודען אין עסטרייך זענען נור 4 פראָצענט פון אלע איינוואָהנער, און דערום קומט אויס, אז יורען האָבען פינף מאָל אזוי פיעל עמיגרירט אלס קריסטען. עס זענען אויך אינטערעסאנט די ציפערען וועגען דעם פערמעגען פון די עסטרייכישע עמיגראנטען וואָס קומען קיין אמעריקא. די פערמעגליכסטע פון אלע זענען די דייטשען, וועלכע ברענגען מיט זיך דורכשניטליך יעדער 49.09 דאָלאר; נאכהער געהען די טשעכען (28,90 דאָלאר), איטאליענער (21,10), קראָאטען (14,30), רוטהענער (12,85) און צום לעצטען קומען די יודען, וועלכע ברענגען מיט זיך דורכשניטליך 8,60 דאָלאר.

*

רוסלאנד. — פון די פראָטאָקאָלען פון דער חברה צו שטיצען בעלי מלאכות און ערדארבייטער אין סיריען און ארץ-ישראל. ה' א. זוסמאן צוריק קומענדיג פון זיין רייזע אין ארץ-ישראל האָט דערצעהלט בקצור אויף דער אסיפה פון אָדעסער קאָמיטעט וועגען דעם רושם וואָס האָבען אויף איהם געמאכט די יודישע קאָלאָניעס.

„אלע פרטים פון מיין רייזע אין ארץ ישראל וועל איך איבערגעבען שריפטליך; נאָר בכלל קען איך זאָגען:

א) אז די פראָווינץ יהודה, בעזאָנדערס אין דרום-זייט פון ירושלים, איז באמת א לאנד פון וויינטרויבען, אָבער נישט פון וויין. די וויינטרויבען ווערען צייטיג זעהר פריה, בשעת די רעכטע היצען, וועלכע זענען שעדליך צו דער געהרונג פון וויין. דערום מוז מען האָבען אין די וויינקעלערען מאשינען צום אויסארבייטען קינסטליכען אייז. די היצען זענען גורם נאָך אנדערע הוצאות און מאכען בכלל טייער דעם וויין. מען האָט געמאכט פיעל פעהלערען בעת מען האָט געגרינדעט די קאָלאָניעס. למשל, בשעת מען איז דערגאנגען אז די ערד אין ראשון לציון טויג נישט צום זייען און אז די ערד אין עקרון, וועלכע איז יאָ גוט צום זייען, איז צו ווייניג, האָט מען נישט צוגעקויפט ערד פאר ביידע קאָלאָניעס, וועלכע זאָל טויגען צום זייען, נאָר מען האָט בעשלאָסען זיי זאָלען זיך פערנעהמען נור מיט וויינגערטנעריי. מען האָט אויך געגייט די קאָלאָניסטען צו פערפלאנצען אנשטאט די איינפאכע סאָרטען וויין, טייערע פראנצעזישע סאָרטען, און מען האָט גאָר פערגעסען אין דעם, אז די פראנצעזישע וויינשטאָקען קרענקען אויף פילאקסערע און זענען שווער צים פערקויפען. דער סוף איז געוועזען אז די קאָלאָניעס, וועלכע זענען עוסק נור מיט וויינגערטנעריי מוזען קויפען אלעס וואָס זיי ברויכען צום לעבען פאר געלד, און די קעלערען זענען פול מיט טייערע סאָרטען ווײנען, אויף וועלכע עס איז דאָ ווייניג קונים. דאָס אלעס איז גורם אז די קאָלאָניסטען בעקומען פאר זייערע וויינטרויבען אזא קליינעם פרייז וועלכער קלעקט נישט אויף פרנסה. יעצט צוקויפען ערד צו די קאָלאָניעס איז נישט מעגליך, ווייל די אראבער פון די ארומיגע דערפער האָבען א סך פערדיענט ארבייטענדיג אין די קאָלאָניעס און ווילען נישט פערקויפען זייער ערד פאר קיין געלד.

דאָס פערקלענערען די פרייזען פון די וויינטרויבען האָט געמאכט אויף די קאָלאָניסטען א שלעכטען רושם.

דאגעגען האָט געמאכט אויף מיר א גוטען איינדרוק די קאָלאָניע קאסטיניע וועלכע איז איין אמת דאָרף דאָרט בעקומען די קאָלאָניסטען פון דער ערד אלעס וואָס זיי דארפען צים לעבען. זיי זענען זעהר פלייסיג און פערשטענדיג. נאָר אין קאסטיניע האָט מען אויך געמאכט פעהלערן בעת דעם גרינדען פון דער קאָלאָניע. מען האָט אָבגעטהיילט ווייניג פלאץ אויף א פאשע פאר די בהמות, און דערום איז דאָ ווייניג מיסט פאר די פעלדער. די ערד אין ארץ ישראל דאַרף האָבען מיסט, חאָטש זי איז פרוכטבאר, און עס איז נייטהיג אז די קאָלאָניסטען זאָלען האָבען גוט מיסט פון זייערע בהמות.

ב) כדי די קאָלאָניעס זאָלען מצליח זיין מוז מען איינריכטען פערשיעדענע ארבייטען און פלאנצונגען. דאן וועלען די קאָלאָניסטען זיכער זיין פאר ברויט אין פאל ווען איין זאך וועט נישט געראטהען.‟

ה' זוסמאן האָט געענדיגט דאמיט, אז די ערד אין דער קלימאט אין ארץ ישראל איז זעהר גוט, און נור אין ארץ ישראל קען זיך אויסארבייטען א עכטער טיפ פון א יודישען ערדארבייטער.

— **סענאטסערקלערונגען.** דער סענאט האָט געפסקנט אז יודען-סוחרים, וועלכע האָבען געצאָהלט ערשטע גילדע במשך פון 10 יאָהר און דאדורך בעקומען דאָס רעכט צו וואָהנען אויסער דער טשערטא, נאָר זיי האָבען שפעטער איפגעהערט צו צאָהלען ערשטע גילדע, האָבען פונרעסטוועגען אויך ווייטער דאָס רעכט צו וואָהנען אויסער דער טשערטא, אָבער נור אין דעם אָרט וואו זיי זענען צוגעשריעבען.

דער סענאט האָט ערקלערט, אז יודישע סאָלדאטען וועלכע זענען איינגעטרעטען אין דיענסט פאר דעם 1874 טען יאָהר, ד. ה. בשעת, עס זענען נאָך געוועזען די אלטע תקנות וועגען רעקרוטען, און געענדיגט די דיענסט נאָך דעם 1874 טען יאָהר, בעת עס זענען שוין געוועזען די נייע תקנות, האָבען דאָס רעכט צו וואָהנען אויסער דער טשערטא.

וועגען אנקלאגע פון א פרוי פון א אדוואָקאטען, וועלכער מען האָט פערוועהרט צו וואָהנען אליין אָהן דעם מאן אין יאלטע, האָט דער סענאט ערקלערט אז פרויען פון געשטודירטע יודען מעגען וואָהנען אויסער דער טשערטא אויך אליין אָהן דעם מאן.

— **איין אספה פון יודישע לעהרער.** דער „פרירניעפיקראי‟ איז מודיע אז די חברה פון לעהרערס אין יעקאטערינאסלאוו האָט בעשלאָסען צוזאמענצורופען איין אספה פון יודישע לעהרערס אין דרום-רוסלאנד און איינצוריכטען פאר זיי קורסען. מען רעכענט צו מאכען די אספה אין דער צייט פון וואקאציע, כדי צו בעקלערען צוזאמען דעם הייניגען מצב פון יודישע פאָלקסבילדונג און צו זעהען וואָס איהר פעהלט אין דער צייט פון דער אספה וועלען זיין די קורסען פון יודישע לעהרער, און א געניטער פעדאגאָג וועט זיין דער פיהרער פון די קורסען.

— **א נדבה פאר די הונגערנדע.** דעם „בודושצנאסט‟ שרייבט מען פון קישינעוו: דער קישינעווער קאָמיטעט צו שטיצען די נויטבעדערפטיגע אין בעסאראביען האָט בעקומען איין אנפראגע פון אמעריקא וועגען די לאגע פון די הונגערענדע. דער פרעזידענט פון קאָמיטעט דר. מוצשניק און דר. כהן-בערנשטיין האָבען באלד געענטפערט פער דעפעשע. יעצט האָט דער קאָמיטעט בעקומען פון „ניויאָרקער קאָמיטעט צו העלפען נויטבעדערפטיגע יודען אין דרום רוסלאנד‟ דערווייל 4000 רובעל. דער קאָמיטעט בעט מען זאָל איהם מודיע זיין דעם מצב פון די נייטבעדערפטיגע אין יעדען אויעזד, און זאָגט צו צו שיקען נאָך אזא סומע געלד. די הויפט-מתעסקים אין קלייבען נדבות פאר די רוסישע יודען אין אמעריקא איז ח' שרהסאָהן און זאָהן, די הערויסגעבער פון די „יורישע גאזעטען‟ און „יודישעס טאגעבלאט‟.

*

ענגלאנד. — **יודישע צדקה אין לאָנדאָן.** אין דער גענעראל-פערזאמלונג פון פעראיין צו אונטערשטיצען יודישע בעלי מלאכות און פאבריקאנטען אין וויען האָט דעם 10 מאי ה' יאהאן ליכטענשטאדט פאָרגעלייענט א רעפעראט איבער „יודישע צדקה אין לאָנדאָן‟. דער רעפערענט איז געפאָהרען קיין לאָנדאָן, כדי צו בעטראכטען די איינריכטונג פון די דאָרטיגע וואָהלטהעטיגע אנשטאלטען, און דערום זענען אלע ידיעות וואָס ער האָט געבראכט געבויט אויף אייגענער ערפאהרונג.

אין דער ריעזענשטאָדט לאָנדאָן וואָהנען צווישען די 8,000000 איינוואָהנער בערך 50-60,000 יודען. עס איז שווער צו וויסען, וויפיעל עס זענען דאָ צווישען זיי אָרימע און רייכע. די רייכע לאָזען זיך נישט ארייננקוקען אין קעשענע, און די אָרימע בעהאלטען אָפטמאָל זייער אָרימקייט אונטער א שענעם מלבוש. אָבער די, וועלכע געבען זיך אויס פאר רייכע, האָבען ליעב מהנה צו זיין איין אָרימאן; זיי בעגניגען זיך נישט איך דערמיט וואָס זיי געבען אוועק זייער געלד, נאָר זיי געבען צו זייער אייגענעם נפש ד. ה. זיי לעגען זייערע כחות צו פערגרינגערען די צרות פון זייערע אָרימע ברידער.

די צדקה לעניים געהט אין לאָנדאָן פין 3 קוועלען, פון די פעראייניגטע בתי מדרשים (United Sinagogue), וועלכע געבען סך-הכל אויס 70,000 פלאָרין, פון דער חברה „באָארד אָף גארדיען‟ און פון פערשיעדענע חברות, וועלכע געבען אויס צוזאמען בערך 1 מיליאָן פלאָרין יעהרליך אויף אָרימע.

איינטהיילענדיג די צדקות אויף קאטעגאריען בעקומען מיר דעם דאָזיגען צעטעל:

אויף יתומים בע״ך	180,000	פלאָרין.
„ טויבשטומע און בלינדע	40,000	„
„ לערנען אָבענדצייט א. ז. וו.	7,000	„
„ אויסזוכען ארבייט	1,500	„
„ גמילות חסד (הלואות)	40,000	„
„ לעבענסמיטעל	30,000	„
„ ביקור חולים	6,000	„
„ קינפעטאָרינ׳ס	15,000	„
„ קראנקע וועלכע הויבען אָן געזונד ווערען	30,000	„
„ פערזאָרגען אלטע	50,000	„
„ אלמנות און הכנסת כלה	7,000	„
„ אלגעמיינע צדקות	8,000	„
„ צו האלטען קינדער אויף דאטשעס	6,000	„
„ שבת עסען פאר פרעמדע	4,000	„
„ וואָהנונגען	15,000	„
„ ברית׳ען א. ז. וו.	8,000	„
אויסער דעם פון דער ספרדישער קהלה	25,000	„
„ פון דער חברה באָארד אָף גארדיען	400,000	„

עס זענען דאָ אין לאָנדאָן אייניגע חברות וועלכע פערדיענען מען זאָל זיי בעזונדער דערמאהנען ווי למשל: א חברה פון פרויען אויסצובילדען יודישע דיענסטמיידליך, א חברה אויפצוהאלטען קראנקע וועלכע קענען נישט אויסגעהיילט ווערען, א חברה צו שיצען פרויען און מיידליך, א חברה צו שטיצען עמיגראנטען, א חברה צו בויען הייזער פאר יודישע ארביטער וכדומה.

די גרעסטע צדקה-חברה אין לאָנדאָן איז דער „באָארד אָף גארדיען‟, וועלכע ווערט געפיהרט גאנץ בעזונדער. זי האָט איהר אייגענע הכנסות,

שטענדיגע און צייטווייליגע, פֿון מיטגליעדער און נדבות, וועלכע האָבען בע־טראָפֿען אין 1899 יאהר 600,000 פלאָרין. די גרעסטע גבירים און פֿארנעהמסטע מענשען זענען די פֿיהרער פֿון חברה. די ארבייט פֿון דער חברה איז איינגעטהיילט צווישען קאָמיטעטען, ערשטענס: א ועד־הפועל וועלכער פֿיהרט אלץ אויס וואָס די חברה האָט צו טהון, אַ קאָמיטעט פֿון גמילות חסדים צו לייהען סוחרים און בעלי מלאכות געלד אָהן ציגזען; ער האָט במשך פֿון 1899 יאָהר געגעבען הלואות 80,000 פֿל. אַ קאָמיטעט צו פֿיהרען ווארשטאטען, א קאָמיטעט פֿון ביקור חולים; א קאָמיטעט צו שטיצען עמיגראנטען און רוסישע יודען; א קאָמיטעט פֿון אדוואָקאטען צו געבען אומזיסט עצות, א קאָמיטעט צו שטיצען מיט מלבושים א. ז. וו. „Oester. Wochenschrift“.

*

פֿראנקרייך. — יודען אין אלזשיר. לואי דיורע שטעלט פֿאר אין דער Revue Socialiste די לאגע פֿון די יודען אין אלזשיר, און זאָגט אז די יודען אין אלזשיר דארף מען נישט מקנא זיין נאָר בעדויערען. דאָס איז די טאבעלע, וועלכע ווייזט קלאָר דאָס „עשירות“ פֿון אלזשירער יורען:

	דעפארטעמענטען (גובערי)		
	אָראן	אלזשיר	קאנסטאנטינא
יודען איז דאָ צוזאמען	22,022	17092	13922
פֿאמיליעס (בעלי-בתים)	5991	3513	2628
פֿאמיליעס אָרימע	2749	1799	1796
פֿאמיליעם וואָס נעהמען נדבות	1152	504	016
איינצעלנע מענשען מקבלים	4523	1750	2786
צוזאמען אָרימע מענשען	10,751	6153	8974

פֿון די ציפֿערען זעהט מען ארויס אז פֿון 53,036 יודען אין אלזשיר זענען 24,878 אָרימע.

*

בולגאריען. -- דער רב-הכולל אין בולגאריען. דער יודישער שריפֿטשטעלער דר. מ. עהרענפרייז, וועלכער איז געווען ראבי־נער אין דיאקאוואָר (קראאציען) איז יעצט געוועהלט געוואָרען פֿאר א רב הכולל אין בולגאריען און איז שוין בעשטעטיגט געוואָרען פֿון פֿירסט פֿער־דינאנד. אלס דר. עהרענפרייז האָט זיך פֿאָרגעשטעלט דעם פֿירסט פֿערדי־נאנד, האָט איהם דער פֿירסט געזאָגט, אז זיין וואונש איז אז יודען און קריסטען זאָלען לעבען בשלום צווישען זיך. דער פֿירסט האָט אויך פֿערלאנגט אז דער ראבינער זאל איהם פֿארשטעלען פראיעקטען וועגען פֿערבעסערונג פֿון דער ערציהונג און ארדנונגען אין די יודישע קהלות.

די פערשטויסענע.

אַ גאַנצען מאי האָט מען געליטען פֿון רעגען און קעלט.

עס האָט זיך גערעכט, עס וועט שוין קיין רעכטער זומער נישט זיין, עס וועט שוין אַזוי פֿריהרען און נעצען אַ גאַנצע צייט.

עֶרֶב שְׁבוּעוֹת האָט זיך פלוּצים בעוויזען די זון.

— תּוֹרה איז ליכט! האָט דער טאַטע מיט אַ שטאָלצען נַחַת גע־זאָגט און גענומען זיך אויסזוכען דעם תִּקוּן שְׁבוּעוֹת אויף ביינאַכט.

— לִכְבוֹד דעם הייליגען יוֹם־טוֹב! האָט די מאַמע אויסגערופֿען מיט פֿרייד און האָט זיך מיט אַ דערפֿרישטען כֹּחַ גענומען צום פוטער־געבעקץ.

— נעלע חַלָּה וועל איך אויך באַקען! האָט זי אונז צוגעוואָרפֿען אַ בְּשׂוֹרָה.

עס האָט נישט לאַנג געדויערט און דער אויסגעמישטער רֵיחַ פֿון פֿריש טייג, זאַפֿערען, צימרינג און נעגעלך, פֿון פֿערצוקערט זויער־ליכען קעז און צולאָזטער פוטער האָט פֿערפֿולט די שטוב.

מיין יונגערע שוועסטער הנה האָט זיך צו דעם אַלעם נישט צו־געריהרט. זי איז געזעסען ביים פֿענסטער איבער איהר ראָמאַן, האָטש זי האָט איהם נישט געלעזען און אומרוהיג געקוקט אין גאַס אַריין.

די מאַמע האָט זי עטליכע מאָל גערופֿען צו דער אַרבייט, נאָר זי האָט אַפִילוּ נישט געענפֿערט, אויפ'ן בלאַסען פָּנִים בעווייזט זיך איהר אַ הוזק־שמייכעל, זי עפֿענט די שמאָלע ליפען, ווי צו ענטפֿערן, נאָר זי ענטפֿערט נישט און הויבט אָן קוקען אין בוך אַריין.

— פֿוילע זאַך! ברומט די מאַמע.

— נור ביכער־שמיכער... וואָס ווייס זי פֿון אַ יוֹם־טוֹב!

שפעטער אָבער, אַז דער טאַטע, וואָס פֿלעגט זיך אין שטוב זאַכען נישט אַריינמישען, האָט שוין געפֿונען און אָבגעשטויבען דעם תִּקוּן־שבוּעוֹת און זיך צוגעלעגט שלאָפֿען פֿאַר'ן באָד, צו קענען אויף זיין ביי־נאַכט, האָט די מאַמע אויפֿגעהערט צו ברומען; זי וויל דעם טאַטען נישט וועקען.

זי האָט מיך שטיל צוגערופֿען, דערלאַנגט אַ פּאָר גראָשען, און געהייסען אַרויסגעהען קויפֿען שאַווער (גרינס) אויף דער פּאָדלאָגע און קאָליערט פּאַפּיער אויסצושניידען רויזעליך צו די פֿענסטער...

איין גאָט ווייסט, אַז עס איז מיר אַ שאָד געוועזען איבער־צו־לאָזען די שטוב, וואו עס איז געשטאַנען אַ שיסעל שמעטענע, אַ שיסעל פֿערצוקערטער קעז און עס האָבען זיך אַרומגעוואַלגערט פּאַפּירליך מיט ראָזינקעס. נאָר אַליין קויפֿען, אַליין אויסדינגען און בעצאָהלען גרינס און פּאַפּיער איז מעהר יצר הרע — און איך בין אַרויסגעלאָפֿען פֿון שטוב.

דערנאָך איז געוואָרען אַ שרעקליכער שבועות...

הנה, מיין שוועסטער איז אַוועק...

מיר זענען געגאַנגען דאַוונען, די מאַמע האָט זיך פֿאַר ליכט־בענישען צוגעלעגט...

דעמאָלט האָט מען איהר אַ צייכען געגעבען (די מאַמע האָט אין שלאָף אַ שרעקליכען פּייף געהערט) און זי איז אַוועק צו זיי, צו אונזערע שׂוֹנְאִים!...

און אויסגעקליבען האָט זי שבועות, זמן מתן תורתנו... דער־מאָלט איז זי אַוועק!

אַליך געהט פֿאַרביי...

די צייט בלייבט אויס גליק און אומגליק, דאָס גוטע און דאָס שלעכטע. מיר געהען ווייטער און ווייטער צום אָרט, וואו אַלץ ווערט פֿערגעסען, אָדער אויפ'ס ניי דערמאַנט, און אַלץ, וואָס מיר האָבען דורכ־געלעבט, בלייבט ליגען אונטער אונז ווי שטיינער אויפ'ן וועג... ווי מצבות, אונטער וועלכע מיר האָבען אונזערע גוטע און שלעכטע פֿרייגד בעגראָבען...

נור חנה'ן קען איך נישט פֿערגעסען...

דאָס לעבען, צו וועלכען זי איז געלאָפֿען, האָט זי צוריק אַרויס־געשטויסען. געשווינד האָט איהר דאָס געהאָפֿטע גליק פֿערבליהט און פֿערוועלקט. פֿון די אויסגעחלומ'טע בלומען זענען ברענעדיגע דערנער געוואָרען.

און צוריק קומען האָט זי נישט געקענט...

אויפ'ן וועג איז געשטאַנען דאָס געזעץ, ווי אויך צוויי קברים... דעם טאַטענס און דער מאַמעס קבר...

וואו איז זי?

יעדען שבועות־אָבענד בעווייזט זי זיך מיר...

זי בעווייזט זיך פֿון נאַס, שטעלט זיך ביים פֿענסטער... גלייך זי האָט מורא, אָדער האָט קיין שליטא נישט אין אַ יודישע שטוב אַריינ־צוקומען...

מיט ווייט אויפֿגעריסענע אויגען קוקט זי זיך איין אין שטוב און געפֿינט נור מיך אַליין...

מיט שרעק און נעבעט און צאָרן קוקט זי אויף מיר... איך פֿער־שטעה זי:

— וואו זענען זיי? פֿרעגט זי מיט שרעק.

— זייט מיר מוחל! זאָגט זי מיט געבעט.

און מיט צאָרן בעשולדיגט זי אונז אין דעם גאַנצען אומגליק:

— וואָס האָב איך געוואוסט פֿון אייער בלוטיגען וִיכּוּחַ מיט יענע?

-- דו האָסט עס, געוויס, אין הדר געלערנט; מיינע ביכער האָבען מיר דערפֿון קיין וואָרט נישט געזאָגט...

— ביי אייך אין שטוב האָב איך אַ פֿרעמד לעבען געלעבט; אַ פֿרעמד, שען לעבען, וואָס האָט זיך נאָך טויזענד מאָל שענער אין די ביכער אָבגעשפיגעלט!

איך האָב עפּיס פֿערראָטען, געפֿעלשט?

איך האָב נור געלע חלה מיט זאַפֿערן אויף אַנדער זיס־געבעקין אומגעביטען... מַעֲשֶׂה׳ליך פֿון דער מאַמעס „צְאֶינָה וּרְאֶינָה“ אויף פֿיעל שענערע, לעבעדיגערע מַעֲשִׂיוֹת...

איך האָב פֿערביטען אַ ביסיל גרינס אויף דער פּאָדלאָגע אויף פֿרייע, פֿרישע וואַלד און פֿעלד! תְּחִנוֹת אויף ראָמאַנען...

דאָס ענגע, דושנע, פֿערהאַמערטע לעבען אויף זון און בלומען, אויף פֿרייד און ליעבע...

איך האָב אייך נישט פֿערראַטען; איך האָב אייך נישט נעקענט, פֿון אייערע שמערצען נישט געוואוסט, איהר האָט מיר פֿון זיך קיין וואָרט נישט ערצעהלט...

פֿאַר וואָס האָט איהר מיר פֿון א י י ע ר ליעבע נישט דערצעהלט. פֿון אייער ליעבע, וואָס נעהרט זיך פֿון אייער בלוט? פֿאַר וואָס האָט איהר מיט מיר פֿון א י י ע ר שענהייט, פֿון אייער אייביג ב ל י ט י ג ע ר שענהייט נישט גערעדט?

דאָס שענע, דאָס ליעבע, דאָס הויכע, דאָס שרעקליך הויכע האָט איהר אין זיך פֿערשלאָסען, פֿאַר אייך מענער בעהאַלטען...

— פֿון מיר, פֿון אונז, וואָס האָבען זיך מיט׳ן גאַנצען פֿלייש און בלוט, מיט דער גאַנצער יוגענד־קראַפֿט צום לעבען געריסען, פֿון אונז האָט איהר פֿערלאַנגט - פֿוטער־קוכען, געלע חלה...

— אונז האָט איהר פֿ ע ר ש ט ו י ס ע ן.

אַזוי בייזערט זי זיך.

זאָל זי משפּט׳ען דער, וואָס איז העכער איבער אַלע פֿעלקער, איבער זייערע ויכּוּחים און בלוטיגע שטרייטען.

י. ל. פּרץ.

די נאַכט פֿון שבועות.

פֿריי בעאַרבייטעט נאָך בוקי בן יגלי.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִירָהּ הקב״ה עַל כָּל אוּמָּה וְלָשׁוֹן וְלֹא קִבְּלוּהָ עַד שֶׁבָּא אֵצֶל יִשְׂרָאֵל וְקִבְּלוּהָ. (עֲבוֹדָה זָרָה. דף ב. ב.)

I

די געשיכטע איז פֿאָרגעקומען אום זומער, 2448 יאָהר זייט די וועלט איז בעשאַפֿען געוואָרען. אויף די שענע ברעגען פֿון דעם חינעזישען „כלאָהען“ טייך געפֿינט זיך אַ גרויסע שטאָדט מיט מְשׁוּנָה׳דיגע בִּנְיָנִים, די דעכער זענען געבויעט אין געשטאַלט פֿון פּאַראַסאָלען מיט פֿערסענע שפּיציגע עקען, אַלעס געשניצט און געטאָקט אין פֿערשיעדע קאָלירען, וועלכע די ליכטיגע דרום־זון בעגילדעט מיט איהרע העלע שטראַהלען. אויף די גאַסען און מערק לויפֿט איצט כִּמְעַט די גאַנצע שטאָדט, אַלט און יונג, נור קליינע קינדער זענען אין די וויגען געבליבען, מען לויפֿט, מען איילט זיך. קיינער וואָלט ניט געגלויבט, אַז די אייביג שלאָפֿענדיגע, פֿוילע חינעזער זאָלען פּלוצים גאָר ווערען אַזוי לעבעדיג און ריהרעוודיג; איינער יאָגט איבער דעם אַנדערען, בעקאַנטע גריסען זיך אויף גיך און לויפֿען ווייטער, אַלע אין איין זייט, אין איין אָרט. צווישען דעם גרויסען עולם טראָגט מען אויף רייכע בעפּוצטע נאָסילקעס די גרויסע לייט פֿון שטאָדט, די מאַנדארינען, און די שמאַלפּיסענדיגע, קאָסעאויגענדיגע שענע פֿרויען, נאָר קיינער, קיינער פֿון דעם גרויסען עולם האָט איצטער קיין צייט ניט זיך אומקוקען אויף זיי, מען יאָגט זיי אויך איבער און מען לויפֿט ווייטער. עס ווייזט אויס אַז יעדער האָט מורא עפּיס צו פֿערשפּעטיגען.

* * *

נעבען דעם פּאַלאַץ פֿון ב א ג ד י ה א ן, אויף אַ גרויסען פּלאַץ שטעהט אַ הויכע בימה בעפּוצט מיט זעהר שענע זיילען, אויף וועלכע עס איז בעדעקט מיט אַ האַלבקאַלעכדיגען דאַך, אַלעס איז בעפּוצט מיט קרעניץ, מיט געגילדעטע־פֿאַרביגע פּיפּערנאָטערס און מיט קאָלירענדיגע לאַמטערנס.

אַרום דער בימה שטעהט דאָס גאַנצע פֿאָלק מיט זיינע מ א נ ד א ר י נ ע ן, אַלע מיט גרויס כּבוֹד קוקען נייגעריג אויף דער בימה. דאָרט שטעהט אַ געגילדעטער שטוהל בעזעצט מיט טייערע שטיינער און בעהאָנגען מיט גאָלדענע פּיפּערנאָטערס, אויף איהם זיצט דער הערשער פֿון דעם לאַנד — דער חינעזישער מֶלֶךְ. ביי ביידע זייטען געפֿינען זיך צו פֿיער בַּעֲלֵי עֵצוֹת פֿון באגדיחאַן — די ערשטע מאַנדארינען אין לאַנד, אַלע שווייגען מיט גרויס דֶּרֶךְ אֶרֶץ.

ניט ווייט פֿון דער בימה שוועבענדיג אין דער לופֿט, שטעהן צוויי מַלְאָכִים אֱמֶת׳ע הימלישע זעקספֿליגעלדיגע, זיי האַלטען אין די הענד די תּורה אויף פּאַרמעט געשריבען, פֿון וועלכער זיי לייענען עפּיס אַזוי רוהיג, מיט אַזאַ זיס קוֹל אַז זייער יעדעס וואָרט געהט גלייך אין האַרצען אַריין.

די הימלישע שְׁלִיחִים זענען געקומען צו די פֿינסטערע געצענדינער זיי פֿאָרלעגען די תּורה. ווען זיי האָבען אויפֿגעהערט לייענען האָבען זיי זיך אומגעקוקט אויף דעם „באַגדיחאַן“ און אויף דעם פֿאָלק און געוואַרט אויף ענטפֿער.

אויף דעם בעפֿעהל פֿון „באַגדיחאַן“ איז אויפֿגעשטאַנען איינער פֿון זיינע חכמים מיט אַ לאַנגען צאָפּ און האָט געזאָגט צו די הימלישע שליחים: — ווי טוי און פֿערעל זענען אייערע ווערטער געפֿאַלען אויף אונזערע דאַרשטיגע הערצער, מיט העלע שטראַהלען האָט איהר בעלויכטען דאָס גרויסע פֿינסטערניש פֿון אונזערע זינדיגע נְשָׁמוֹת, נור ערלויבט מיר, צוטראָטענעם וואָרעם פֿון דער ערד, פֿרעגען אייך, וואָס איהר זענט געגליכען צו די סאַפּירען פֿון דער זונען־קרוין, איין שְׁאֵלָה, וויפֿיעל צעהנער טויזענטער מִנְהָגִים און צערעמאָניעס הייסט אָבהיטען אייער אֱמוּנָה וואָס איהר לעגט פֿאָר.

— וויפֿיעל צעהנער טויזענטער? האָט פֿערוואונדערט איבערגעפֿרעגט איינער פֿון די מלאכים, עס ווייזט אויס אַז איהר האָט אונז ניט פֿערשטאַנען; ניט אין קיין מנהגים מיט צערעמאָניעס בעשטעהט אונזער אמונה, נאָר אין געפֿיהל, אין ליעבע: ליעבע צו גאָט, ליעבע צו דעם נאָהענטען און די מלאכים האָבען דאָס צווייטע מאָל אויפֿגעוויקעלט די תּורה און אָנגעהויבען לייענען: „און וואָס וויל פֿון דיר, דער האַר גאָט דיינער, נאָר דו זאָלסט האָבען אָבשיי פֿאַר גאָט דיין גאָט, צו געהן אין אַלע זיינע וועגען, ליעבען איהם און דינען איהם מיט דעם ג א נ צ ע ן ה א ר צ ע ן א ו ן מ י ט ד ע ר ג א נ צ ע ר נ ש מ ה“[1]

— אויב אַזוי האָט געענטפֿערט דער חָכָם מיט דעם לאַנגען צאָפּ, אויב אַזוי, קענען מיר אייער תּורה ניט אָננעהמען. די חינעזער האָבען קיין פֿעהיגקייטען צו געפֿיהלען, זיי דאַרפֿען זיין געפּענטעט אין טויזענטער קייטען פֿון מִנְהָגִים און צערעמאָניעס, זיי דאַרפֿען קרעכצען אונטער שווערען יאָך פֿון די טויזענטער איסור׳ן. דאָס קלענסטע ווינטעלע פֿון פֿרייהייט און ליעבע איז פֿאַר זיי געפֿעהרליך.

II

נעבען די ברעגען פֿון גרויסען אינדיישען טייך ג א נ ג ע ס, אַרומגערינגעלט מיט פּאַלמען וועלדער, געפֿינט זיך אַ רייכע, נאָר אַ טרויריגע שטאָדט ב א ר ד י נ א ד. די פֿיעל געביידען, קינציג אויסגעהאַקט פֿון שטיינער, זענען פֿול מיט געצענדינער, וואָס דאַוונען פֿאַר זייערע אָבגעטער, וועלכע זענען אויסגעשניצט פֿון האָלץ אָדער אויך אויסגעהאַקט פֿון שטיינער. די דאָזיגע אָבגעטער־פֿערזעהענישען זענען בעהאָנגען מיט אַלמאַזען און רובינען, און אין זייערע טויזענטער קאָלירענדיגען גלאַנץ שפּינעלט זיך דאָס איינציגע פֿייער וואָס ברענט אין די טעמפּלען.—

אויף דעם פּלאַץ פֿון דעם הויפּטטעמפּעל איז אַ גרויס ענגשאַפֿט פֿון פֿיעל מענשען. וואָס פֿאַר אַ שענע געזיכטער, וואָס פֿאַר אַ גלייכע געשטאַלטען! דאָס זענען די אָרענטליכע גאַסטפֿריינדליכע איינוואָהנער פֿון דעם געבענשטען לאַנד א י נ ד י ע ן. אָבגעגאָרט פֿון זייערע כהנים —

[1]) דברים י, י״ב.

די פרעסער און זויפער, לויפען זיי איצטער לויבען זייער אָבגאָט "ש י ו ו ע" וואָס האָט ליעב בלוט, זיי לויפען איצטער מיט זייערע ווייבער און קינדער זיך וואַרפען אונטער די רעדער פון זיין וואָגען, זיך מוסר נפש זיין און זיך לאָזען צורייסען די גלידער אויף שטיקער צוליעב דעם כבוד פון דעם גרויסען אָבגאָט. דען עס איז היינט דער שרעקליכער יום־טוב "רעדערפאַהר".

אָט האָט מען שוין אַרויסגעקאַטשעט דעם גרויסען וואָגען, אויף וועלכען עס זיצט אַ פאַרזעהעניש, אַ גראָב בייכעדיגער אָבגאָט, בעפוצט מיט טייערע שטיינער, אַכט הענד האָט ער — דער סימן אויף אַלעס צו ראַבעווען אונ אַ ריינהאַפּען. פשוטע נאַראָנים, אונשולדיגע פאַנאַטיקער! ווען עס זאָל אייך איינפאַלען אַ קוק טהון, מיט וואָס עס איז אָנגעפילט זיין פעטער בויך איער היילינקייט — וואָלט איהר זיך דערוואוסט אַז ער איז אָנגעפילט מיט אייער גאָלד און זילבער, מיט אייער שווייס און בלוט...

דער שווערער וואָגען האָט זיך שוין גערירהרט, און פיעל פאַנאַטיקער זענען שוין גרייט געוועזען זיך וואַרפען אונטער זיינע רעדער. נאָר פלוצים האָבען זיי פון איבער זיך דערהערט אַ קול:

משוגעים וואָס טהוט איהר, שטעלט זיך אָב!

און פאַר די פערוואונדערטע כּהנים מיט זייער פאָלק האָבען זיך בעוויזען אונזערע צוויי ליכטיגע מַלְאָכִים, וועלכע האָבען אויסגעזעהן פול מיט ליעבע און רַחֲמָנוּת צו יעדען. אויף גיך האָבען זיי צוּוויקעלט די תּוֹרה און האָבען דעם פאָלק אָנגעהויבען בעקענען מיט אַ אֱמוּנָה פון ליעבע און לעבען.

— "אָט דאָס זענען די דִינִים און מִנְהָגִים וואָס דער מענש דאַרף טהון כְּדֵי ער זאָל אין זיי ל ע ב ע ן"[2] אָבער ניט שׁ ט אַ ר ב ע ן, זיך מוטשען, האָבען די מלאכים געענדיגט.

נאָר אומזיסט, דאָס אומגליקליכע פאָלק וועלכעס די כהנים האָבען פערפיהרט, איז טויב געוועזען צו די מלאכים'ס ווערטער וועגען אַ ריינער אמונה פון ליעבע און לעבען. אונזערע מלאכים האָבען זיך טרויריג אומגעקוקט אויף די שטילע עהרליכע, נאָר בלינדע מענשען ווי זיי האָבען זיך מיט זייערע הייסגעליעבטע קינדער געוואָרפען אונטער די רעדער. אָ' אָבגענאַרטע מענשהייט!...

III

אויף מִזְרָח זייט פון מיטעל־לענדישען יַם ליגט אַ גרויסע האַנדעלס שטאָדט וועלכע איז ברייט צוּוואָרפען אויף עטליכע מייל, פון איין זייט שטאָדט ציהען זיך פיעל הויכע בערג, געבען וועלכע עס וואַקסען געדיכטע צעדער־וועלדער, און פון דער צווייטער זייט געפינט זיך אַ גרויסער האַפען, וואו עס שטערנען פיעל שיפען מיט לאַנגע זעגער־בוימער, אויף וועלכע עס ריהרען זיך אין דער גרינגער לופט קאָלירענדיגע פלאַגען.

דאָס זענען די שיפען פון דעם סוחרישען פאָלק כְּנַעַן, וועלכע זענען שוין גרייט צום אָבשווימען, די ווייסע ליינווענדע פליעגעל פון די שיפען זענען שוין צושפּרייט. די שיפען זענען פול אָנגעלאָדען מיט זייערע סחוֹרוֹת, גלאָזוואַרג, שפּיעלצייג, און קאָלירענדיגען שטאָף אויף קליידער, דאָס פיהרען זיי אין די ווייטע לענדער צו פערקויפען יעדעס שטיקעלע סחוֹרה פאַר גין גאָלד.

ביים ברעג איז אַ גרויסער טומעל אַ רעש אַ ענגשאַפט, די ריהרעוודיגע לעבעדיגע כְּנַעֲנִים לויפען הין און צוריק, טהייל טראָגען שווערע זעק מיט סחורה פון ברעג אויף די שיפען, אַנדערע לויפען מיט טאַבליצעס אין די הענד און שרייבען עפּיס, צייכענען און חֶשְׁבּוֹנ'ן. יעדער איז פאַרנומען מיט זיין אַרבייט און האָט קיין צייט אֲפִילוּ זיך אומקוקען אויף דעם צווייטען.

אויף דעם דאָזיגען רעש'ענדיגען ברעג זענען אָנגעקומען אונזערע בעקאַנטע מַלְאָכִים מיט דער תּוֹרָה אין די הענד, קיינער האָט זיך אויף

[2]) וַיקרא י"ח — ה.

זיי ניט אומגעקוקט, ניט געפרעגט וואָס זיי דאַרפען דאָ. יעדער איז פערטראָגען מיט זיין געשעפט.

— שאַדע, האָבען די מלאכים גערעדט צווישען זיך, דאָס דאָזיגע פאָלק וואָלט געטויגט צו פערשפּרייטען די ליכטיגקייט פון דער ריינער אמונה איף דער גאַנצער וועלט. צווישען אַלע פעלקער און אין אַלע לענדער; מיט ווערמען קומען זיי דען ניט צוזאַמען אין וואָס פאַר אַ יווינקעליך שפּאַרען זיי דען ניט אָן מיט זייערע סחורות, אָט די פעהיגע, ריהרעוודיגע כנענים?

— נאָר אָט די פעהיגע מענשען, האָבען זיי ווייטער צווישען זיך גערעדט, וואָס זענען פון קאָפּ ביז די פיס איינגעטונקען אין האַנדעל וואַנדעל, זענען דען פעהיג צו פערשטעהן עפּיס בעסערס, ווי אויסער זייערע סוחר'שע חֶשְׁבּוֹנוֹת? זיי ווילען אין דער אֱמוּנָה אויך נור זוכען צו מאַכען אַ גוט געשעפטיל, אַ בי נור רייך צו ווערען. —

— הערט נור, רֵב קָרוֹב, האָבען זיך די מַלְאָכִים געווענדעט צו אַ פאַרביילויפענדיגען כְּנַעַנ'ער. ווערט איהר אֶפְשַׁר אויסהערען אַ פּאָר קאַפּיטליך פון דעם קלוגען און ניצליכען בוך?

— ענטשולדיגט, איך האָב קיין צייט ניט, האָט ער געענטפערט און איז אין איין אויגענבליק פערשוואונדען געוואָרען.

— אפשר ווילט איהר? האָבען זיי זיך געווענדעט צו איין אַנדערען.

צום גליק האָבען זיי אָנגעטראָפען אויף אַ סוחר וואָס האָט ניט לאַנג אָנגעזעצט, און וייל ער האָט איצטער ניט געהאַט קיין אַנדער געשעפט, האָט ער מיט חֵשֶׁק אויסגעהערט זייער פאָרשלאָג. די מלאכים האָבען אָנגעהויבען לייענען. ווי דער שטייגער איז, האָט זיך באַלד נעבען זיי ארומגעשטעלט אַ רעדיל מענשען, וועלכע האָבען וואָס ווייטער זיך אַלץ מיט מעהר ציקאַוועקייט צוגעהערט. מיט פייער און מיט אַ ברען האָבען די הימלישע שְׁלִיחִים געלעזען די תּוֹרָה, און עס האָט זיי אויסגעוויזען אַז דאָ וועט מען די תורה אָננעהמען.

— זאָגט מיר נור וואָס איך וויל אייך פרעגען, האָט זיך פלוצים אָנגערופען אַ רייכער סוחר מיט אַ גרויסען בויך און מיט אַ ברייטער באָרד (אַלע האָבען מיט דֶרֶךְ אֶרֶץ זיך אָבגערוקט פאַר דעם גְבִיר), ערלויבט מיר צו וויסען, וואָס פאַר כְּלָלִים געפינען זיך אין אייער אמונה מִכַּח מִסְחָר, אין געשעפט זאַכען, מיין איך?

— אונזער אמונה, האָבען געענטפערט די מלאכים, איז איבערהויפּט בעשטימט געוואָרען פאַר אַ פאָלק וואָס פערנעמט זיך מיט ערדאַרבייט, נאָר פאַר סוחרים זענען ביי אונז אויך דא גוטע כללים, און די מלאכים האָבען צוּוויקעלט די תורה און אָנגעהויבען ווידער לייענען: "ווען דו ווערסט עפּיס פערקויפען דיין נאָהענטען, אָדער דו ווערסט עפּיס קויפען פון זיינע הענד — נאַרט ניט אָב איינער דעם אַנדערען[3]. אַ ריכטיגע וואָג, אַ ריכטיגע מאָס — זאָל זיין ביי אייך[4]"

דער רייכער סוחר האָט זיך אויסגעגלייכט זיין ברייטע באָרד, זיך גוט אויסגעהיסט און אָנגעהויבען זאָגען:

— אין נאָמען פון אַלע אונזערע איינוואָהנער האָב איך די עהרע אייך מיינע הערען, צו ענטפערען, אַז מיר קענען ניט אָננעהמען אייער אמונה, ווייל פון איהר קענען ליידען אַלע געשעפטען אין אונזער לאַנד. איין אמונה וואָס מישט זיך אַריין אין די געשעפטען, וועלכע מיר האָבען איינער מיט דעם אַנדערען — אַזאַ אמונה פאַר אונז, כְּנַעֲנִים, טויג ניט. מיר זענען גרייט צו ברייגען אונזער גאָט "מֶלֶךְ" וואָס איהר ווילט פאַר מענשען־קָרְבָּנוֹת, אפילו אונזערע קְרוֹבִים און אפילו אונזערע הייס געליעבטע אייגענע קינדער, נאָר אָבזאָגען זיך פון האַפען אַ פערדינסטיל, אָבזאָגען זיך פון יענעם אָבנאַרען — דאָס קענען מיר ניט. עס איז אַ סוחרישער כלל. "ווערסט ניט אָבנאַרען — ווערסטו ניט פערקויפען", אייער אמונה איז פאַר אונז ניט געשריבען...

[3]) ויקרא כ"ה — י"ד.
[4]) ויקרא י"ט — ל"ו.

פֿון דעם ים האָבען זיך דערווייל געהערט סיגנאַלען אַז די שיפֿען דאַרפֿען באַלד אָבגעהן, יעדער האָט זיך געחאַפּט צו זיין רייזעזאַק, און אין עטליכע מינוט איז דער רַעַש ענדיגער האַפֿען פּוסט געוואָרען.

IV

ביי ביידע ברעגען פֿון דעם גרויסען טייך פּרת איז צוואָרפֿען אַ גרויסע שענע שטאָדט. איבערהויפּט בעשיינט די שטאָדט די הויכע טורעמס געמויערט פֿון ציגעל, זייער הויכקייט איז קוים מיט דעם אויג צו דערזעהן, זיי רירען אָן ביז אין די חמאַרעס. ווער וואָלט ניט דערקענט אַז עס איז די הויפּטשטאָדט פֿון די שטאָלצע בָּבְל'ער, וואו עס איז פֿעראייניגט אַלעס רייכסטע און בעסטע פֿון די מזרח לענדער. בעטראַכט נור די שטאָלצע בָּבְל'ער און זייערע איידעלסטע פֿרויען, וועלכע האָבען זיך איצט צוזאַמענגעקליבען אויף אַ סעודה אין פּאַלאַ'ין צו זייער הערשער — דעם מלך. קוקט ווי אַלע זענען אַזוי רייך געקליידעט, אין זיידענס, סאַמעט און אין אַטלאַס, אין די טייערסטע רובינען און אַלמאָזען שטיינער, אַלעס גלענצט און שימערירט מיט רייכקייט און שענקייט; דאָס אַלעס איז פֿרעמדס — פֿון אַנדערע לענדער גערויבט געוואָרען.

ביי אַ רייך אָנגעשטעלטען טיש מיט די בעסטע עסען און טייערסטע וויינען זיצען די בבל'ער מיט זייערע אויסגעפּוצטע ווייבער. די מענער בעריהמען זיך איינער פֿאַר דעם אַנדערען ווער עס קען מעהר טרינקען, זויפֿען און פֿרעסען, און די ווייבער בעריהמען זיך מיט זייערע געפּוצטע קליידער און טייערע שטיינער, מיט וועלכע זיי זענען בע־האָנגען ווי אָבגעטער.

און אָט צו די זולל־וְסוֹבֵא'ניקעס, וואָס ווערען דערטרונקען אין שִׁכְּרוֹת און טהוען זיך אָן תַּאֲוֹת, זענען געקומען אונזערע מלאכים מיט דער תּורה, וועלכע הייסט דעם מענשען לעבען ניכטער און איינגעהאַלטען. ווען זיי האָבען איבערגעלייענט איין קאַפּיטעל אַז אַ מֶלֶךְ דאַרף ניט האָבען קיין סך ווייבער, גאָלד און זילבער, „כדי ער זאָל ביי זיך ניט גרויס ווערען און זאָל זיך ניט אבקעהר־ען פֿון גאָט" האָבען זיי אַלע אויסגעלאַכט די הימעלישע שליחים וועלכע זענען באַלד אָוועק פֿון זיי.

לאַנג, זעהר לאַנג האָבען די בָּבְל'ער אַזוי געלאַכט, ביז אין עטליכע הונ־דערט יאָהר ארום האָט אַ מלאָך אָנגעשריעבען אויף דער וואַנד, אַקעגען וועלכער בלשצר איז געזעסען ביי אַ רייכער סעודה און געהוליעט, אַז עס וועט אויף איהם מיט זיין פֿאָלק קומען אַ וויסטער סוף. —

V

ביי ס ו ע ץ, וואָס געפֿינט זיך צווישען צוויי וואַסערען, ניט וויט פֿון דעם ים־סוף, צווישען מִדְבָּרִיּוֹת געפֿינט זיך דער באַרג סִינַי. ארום דעם באַרג זענען צוואָרפֿען געצעלטען, עס רוהען איצטער שטילע פּאַס־טוכער, געבען זיי פּאַסען זיך זייערע רייכע טשערעדעס, דאָס זענען די אויסגעמוטשעטע פֿון קנעכטשאַפֿט יעקב'ס קינדער, זיי האָבען אין מצרים ניט געענדיגט די גרויסע פּיראַמידען וואָס מען האָט זיי געהייסען בויען צום אָנדענקען פֿון זייער רוצה פּרעה'ן און לאָזען זיך אין דעם צוגעזאָגטען לאַנד, וואו זיי וועלען אָנהויבען פֿיהרען אַ גליקליך לעבען אויף זייער אייגענער ערד.

אַ ליעבע שטילקייט הערשט איצטער אין דעם גאַנצען לאַגער. יעקבס קינדער רינגלען איצט אַרום דעם באַרג מיט דרך ארץ פֿון דער־ווייטענס און הערען זיך עפּיס שטאַרק צו און וואַרטען אויף עפּיס.

שטעלט זיך אָב! געהט ניט צו נאָהענט! אויף דעם באַרג קומט איצט פֿאַר דאָס גרעסטע בעסטע, שענסטע אין דער געשיכטע זייט די מענשהייט לעבט. . . . .

און ווען דאָס גאַנצע פֿאָלק האָט ווי איין מענש אויסגעשריען: „אַלעס וואָס גאָט האָט געזאָגט וועלען מיר האַלטען", איז שוין די תורה ניט געוועזען ביי די מלאכים אין די הענד. זי איז שוין געוועזען אין אַנדערע הענד. משה רבנו, דער פֿיהרער פֿון פֿאָלק, האָט שוין געהאַלטען די לוחות אין זיינע הענד...

* * *

צווישען פֿיעל ריינע נשמות, וואָס האָבען זיך געפֿונען דערביי ווען מען האָט געגעבען די תורה אויף דעם באַרג סיני, האָבען זיך אויך געפֿונען אונזערע בעקאַנטע צוויי מלאכים.

—נור דעם יונגען, דעם ניט פֿערדאָרבענעם פֿאָלק, האָבען זיי גע־רעדט צווישען זיך, פּאַסט די הייליגע תּורה, ביי זיי איז ניט דאָ קיין צעהנטויזענטער מִנְהָגִים מיט צערעמאָניעס, וועלכע זאָלען איהם שטערען אָנצונעהמען אַ אֱמוּנָה פֿון הא ר'ץ און נְ שָׁ מָ ה. בעפֿרייטע קנעכט זענען אַלע גלייך צווישען זיך, עס איז ניט דאָ ביי זיי קיין מְיוּחָסִים־בראַמינען וועלכע צאַפּען פֿון זיי ווי פֿון מעלקענדיגע קיה, האַלטען דאָס פֿאָלק אין פֿינסטערען פֿאַנאַטיזם. די שטילע פּאַסטוכער זענען פֿרעמד פֿון דעם שווינדלען, האַנדלען וואַנדלען ווי די כּנענים און האָבען קיין בעגריף ניט פֿון פֿיין און אויסגעלאָזענהייט ווי די אויסגעלאָזענע בָּבְל'ער. נור דעם פֿאָלק ישראל פּאַסט די תּורה.

אָבער האָט דאָס פֿאָלק ישׂראל לאַנג געהאַלטען די תּורה אין איהר גאַנצער ריינקייט?...

VI

פֿון דער צייט איז פּונקט אַוועק 2448 יאָהר.

נאָך אַ האַלבע נאַכט. אַ גרויסע יודישע שטאָדט אין רוסלאַנד. שטענדיג רַעַשט אויף די שלעכטע געברוקירטע שטויביגע גאַסען, נאָר איצטער איז שטיל, מען זעהט ניט קיין לעבעדיגען מענשען. ערגיץ דאָרט פֿון די נידריגע שטיבליך דורך די קליינע פֿענסטער לייכט זיך אַ בלאַ־סער שיין פֿון קליינע לעמפּליך, דאָרטען זענען פֿרומע יודען אויף די גאַנצע נאַכט און זאָגען „תקון שבועות"

נאָר שאַ! עפּיס הערט זיך אַ געשושקעריי אויף די גאַסען פֿון הונדערט מענשען. אין דער שטילקייט פֿון דער נאַכט הערט מען יודיש רעדען. וואָס זשע זאָל דאָס בעדייטען וואָס יודען מיט זייערע ווייבער האָבען פֿערלאָזען זייערע ווייכע געלעגערס און בלאָנקען איצט ארום ביינאַכט נעבען זייערע הייזער. וואָס קוקען זיי עפּיס אַלע מאָל אויף דעם הימעל?

יעדעס יאָהר די ערשטע נאַכט פֿון שבועות שפּאַלט זיך דער הימעל אויף איין אויגענבליק, און דער וואָס האַפּט די רֶגַע קען אויס־בעטען וואָס נור זיין האַר'ץ בעגעהרט. קיינער ווייסט אָבער ניט אין וועלכער צייט אין דער נאַכט שפּאַלט זיך דער הימעל, און אַז מען וויל דערזעהן ווען דער הימעל שפּאַלט זיך מוז מען די גאַנצע נאַכט ביז אין ווייסען טאָג שטעהן און קוקען אויף דעם הימעל.

אין דער איצטיגער שטילער נאַכט שטעהן אויך יודען און יודיישע טעכטער און קוקען אויף דעם הימעל ווען ער וועט זיך שפּאַלטען. יעדער וויל אַריינהאַפּען דעם גליקליכען אויגענבליק און יעדער טראַכט איצטער וועגען זיינע בַּקָשׁוֹת.

* * *

אָט שטעהט איצטער דער רָב פֿון שטאָדט, אַ טייערער יוד. זיין נאָמען קלינגט אין אַלע יודיישע שטעדט און שטעדטליך מיט זיין לערנען און פֿרומקייט. ניט נור ער אַליין איז פֿרום, נאָר ער צווינגט אַנדערע יודען זיי זאָלען זיין פֿרום און אָבהיטען אַלע צעהנער טויזענטער מנהגים, וואָס טויזענטער פֿרומע רַבָּנִים און צַדִּיקִים האָבען אין זייערע סְפָרִים געשריבען. ער אַליין האָט אויך אָנגעשריבען אַ דיק ספר מיט רַשִׁ"י־כְּתַב מיט נייע מנהגים און איסור'ן, ער קרעכצט און זיפֿצט אויף די אַפּיקורסים, מַשְׂכִּילִים, וואָס זענען אויסגעוואַקסען אין די לעצטע זינדיגע יאָהרען און האָבען אָנגעהויבען מאַכען שולען פֿאַר יודיישע קינדער, אַריינטראָגען ליכט צווישען דעם פֿאָלק וואָס לעבט אין דעם פֿינסטערען פֿאַנאַטיזם. דער פֿרומער רב האָט מורא, ווי די מאַנדאַרינער פֿאַר די הינעזער, טאָמער וועלען יודישע קינדער איבער ד' אַפּיקורסים אויך ניט אָבהיטען אַ פּאָר פֿון די צעהן־טויזענטער מנהגים און ער גרייט זיך איצטער צו זאָגען די דאָזיגע קורצע תְּפִלָּה: „זאָל זיין פֿינסטער!"

אַט שטעהט אויך דער גְבִיר פֿון שטאָדט, אונזער ליעבער בַּעַל טאַקסע, ער גלעט זיך ביי זיין פֿעט בייכעלע וואָס איז אָנגעפֿילט מיט שווייס און בלוט פֿון אָרימע יודען, נאָר ער קרעכצט אויך. די פֿערשאָלטענע יודישע צייטונגען וועקען דאָס פֿאָלק אַז מען דאַרף זיך ניט לאָזען מוסר נפֿש זיין פֿאַר די אָבגעטער ש י ו ע, וועלכער געפֿינען זיך אין אַלע יודישע שטעדטליך, אַז פֿאַר זייער ביטערען בלוטיגען גראָשען דאַרף מען געבען פֿלייש ניט קיין ביינער, זיי בעשטעהן אפילו ניט אַז מען זאָל העכערען 3 קאָפּ. אויף דעם פֿונט פֿלייש. אומזיסט האָבען זיך אַריינגעמישט דער רב מיט דעם שוחט און געקלעבט אַ חֵרֶם אויף בָּשָׂר מִן הַחַוִּי, דאָס פֿאָלק וויל ניט פֿאָלגען, יודען זענען ניט פֿרום ... און דעם בעל טאַקסע'ס קורצע תפלה איז אויך: „זאָל זיין פֿינסטער!"

אַט האָט איהר נאָך איין גביר, איין אמת'ער אייניקיל פֿון די כְּנַעַנ'ער, ער קען פֿון אַלעם אַרויסנעהמען ניטצען, אמת הֶשְׁבּוֹנ'ען פֿערשטעהט ער ווינציג, קיין שיפֿען לאָזט ער אויך ניט אויף דעם "טייך פֿון זיין שטעדטיל, נאָר דערפֿאַר איז ער אַ גרויסער בריה פֿיש צו האַפּען אין שמוציגע וואַסער. ווי קינציג האָט ער זיך בענוצט מיט דעם היינטיג יאָהרעדיגען הונגער, אַז ער זאָל ווייץ און קאָרען פֿערקויפֿען דריי מאָל טייערער און מישען דאָס ברויט מיט קלייען, נאָר ער קרעכצט אויך: אַט באַלד וועט זיין דאָס נייע ברויט, מען קען האָפֿען אויף אַ גראָטעניש און ער האָט נאָך. אין זיינע סקלאַדען פֿיעל ברויט צו פֿערקויפֿען. „אוי גאָטוניא, דאַוועגט ער, זאָל היינטיגס יאָהר זיין אַ הונגער!"

אַט שטעהען אויך עטליכע יודישע ווייבער, איינע וויל בעטען אַ פלושענע ראָטונדע מיט שוואַרצען פֿייע אונטערגעשלאָגען, איהר שְׁכֵנָ־תֶּע האָט נאָך פֿאַר אַ יאָהרען ווינטער זיך געמאַכט אַזאַ ראָטונדע, די צווייטע וויל אַ זיידען קלייד מיט אַ פּאָר גרויסע זילבערנע לייכטער, די וויל אַ האַלז פערעל מיט ברילאַנטענע אויערענגליך, האָטש זייערע מאַנען האַנדלען מיט פֿרעמד געלד, פּראָטעסטירטע וועקסעליך קומען אָן יעדען טאָג, דער קאָפּ ווערט זיי אויסגעדאַרט וועגען פּרנסה.

בִּכְלַל די ווייבער האָבען אַזוי פֿיעל בַּקָשׁות, אַז זיי האָבען נאָך ניט אויסגעטראַכט אויף וואָס זיי זאָלען זיך אָבשטעלען, דען קיין סך צייט וועט ניט זיין צו בעטען, ווען דער הימעל וועט זיך שפּאַלטען, אין גאַנצען איין אויגענבליק.

VII

און עס איז געשעהן אַ נס.

אין דעם טונקעל בלויען הימעל האָט פֿון איין עק ביז דעם צווייטען עק זיך בעוויזען אַ פֿייערדיגער שפּאַלט... דער הימעל האָט זיך געשפּאַלטען... און די קורצע תְּפִילוֹת זענען פֿערגליווערט געוואָרען אויף די ליפּען פֿון די בעטערס. פֿון דעם אָפֿענעם הימעל האָט זיך בעוויזען דאָס שטראַלענדיג געזיכט פֿון משה רבנו. טרויריג און ווי שעמענדיג האָט ער געעפֿענט זיינע ליפּען און פֿון זיין מויל האָבען זיך געהערט ווערטער ווי דונערען:

„איך דערקען דיך ניט, ישראל! צי דיך האָב איך אַרויסגעפֿיהרט פֿון קנעכטשאַפֿט? צי דיר האָב איך געגעבען איין אמונה פֿון האַרצ'ן מיט נשמה, אַ אמונה פֿון ברודערשאַפֿט אונ ליעבשאַפֿט, אַ אמונה פֿון דֶרֶךְ אֶרֶץ און אמת?

„די געצענדינער האָבען געפֿיהלט אַז אַזאַ אמונה איז ניט נאָך זייערע כֹּחוֹת, האָבען זיי זיך אָבגעזאָגט, נור דו, ישראל, האָסט זי אָנגענומען, ענטפֿער מיר ביי הימעל און ערד, צי היטסט די אָב דאָס געבאָט פֿון דיינע אָבוֹת אין דער אמת'ער ריינקייט?

שמאָלקעפּיקע הינעזער! פֿון וואַנען האָט איהר פֿערשלעפּט אַזוי פֿיעל מִנְהָגִים און אויפֿפֿיהרונגען, וואָס זענען גאַנ'ץ פֿרעמד פֿון דער תורה.

איהר פֿרומאַקעס בראַמינען! ווער האָט אייך ערלויבט אין נאָמען פֿון דער אמונה דריקען און מוטשען דאָס פֿאָלק, זויגען פֿון איהם דאָס בלוט, ווען ער איז שוין אַזוי אויך אויסגעמוטשעט און אָהן קרעפֿטען פֿון דער גרויסער נויט אין וועלכער ער לעבט?

„האַנדלער, כְּנַעַנ'ער"! ווער האָט אייך געמאַכט פֿאַר געצענדינער פֿון דעם עגל הזהב. וואו איז אייער רַחֲמָנוּת צו אייערע אייגענע ברידער.

„און איהר יודישע באַבילאָניערקעס! אייערע באָבעס האָבען געטראָגען זייער גאָלד און ציהרונג אויף צו בעפוצען דעם בֵּית הַמִקְדָשׁ, זיי האָבען געוואוסט אַז נור עֲנִיוּות און גוטע מִדוֹת זענען די שענסטע ציהרונג פֿאַר פֿרויען. ווען מען דאַרף העלפֿען יענעם, מאַכט איהר זיך אַרים, און ווען מען דאַרף נאָכטהון יענעם ־ נאָכטאַנצען די מאָדע, שפּאָרט איהר קיין זאַך. איך דערקען דיך ניט, ישראל!"

מ. ס.

ליטעראַרישע נייעס.

ה' א י ד ע ל ס א ן אין מאסקווא האָט אַרויסגעגעבען אַ בראָשורע אין רוסישער שפּראַך מיט דעם נאָמען „די אופנים פֿון עפֿענען און אומריכטען שבת־שולען". די בראָשורע ענטהאַלט אַלע ידיעות, וועלכע זענען נייטהיג צו וויסען יעדען, וואָס וויל עפֿענען אַזאַ שולע, היינו אַ סמיעטע פֿון די קאָסטען, אַ לעהרפּראָגראַמע, און אַ צעטעל פֿון די נייטהיגע שולביכער. אויסער דעם געפֿינט זיך אין דער בראָשורע אַ „קאָפּיע פֿון אַ ביטע וועגען עפֿענען איין אָבענדשולע אין ציערקאססי, און „א פּלאַן פֿון דער האַרקאָווער שבת־שולע".

די ערצעהלונג „שם ויפת" פֿון דעם בעליעבטען שריפֿטשטעלער מענדעלי מוכר ספרים איז איבערזעצט אין איינער פֿון די בעסטע רוסישע צייטשריפֿטען „זשיזן".

אין ניויאָרק ביי די פֿערלעגער „פֿונק און וואַגנאַל'ס קאָמפּאַניע" הויבט אָן צו ערשיינען אַ „יודישע ענציקלאָפּעדיע" אין ענגלישער שפּראַך, זי וועט האַלטען 12 גרויסע ביכער בערך 8000 עמודים און 2000 בילדער און כּוֹלֵל זיין אַלי'ן וואָס איז נוֹגֵעַ יודען און יודישקייט. אַלס מיטאַרבייטער וועלען זיין בְּעֵרֶךְ 300 געלעהרטע יודען און קריסטען פֿון דער גאַנצער וועלט. אַלס פֿיהרער פֿון דעם אונטערנעהמען וועט זיין דר. א י ז י ד אָ ר ז י נ ג ע ר, אַ מענש וועלכער האָט זיך קוֹנֶה שם געוועזען מיט זיינע פֿילאָזאָפֿישע און פֿילאָלאָגישע ווערק.

בריעפֿקאַסטען.

מיר בעטען אַלע וואָס ווענדען זיך צו אונז מיט פֿערשיעדענע אַנפֿראַגען, זיי זאָלען ביילעגען אַ מאַרקע אויף אַ תשובה, אָדער שיקען אַ דאָפּפּעלטע קאַרטע.

אייך ה' לעוויט געהט ארום אין ווארשא און נעהמט אן אבאנעמענט אויף „דעם יוד". מיר זענען דארום מודיע אז ה' לעוויט איז נישט אונזער אגענט, און מיר זער נען נישט פֿעראנטוואָרטליך פֿאַר דעם געלד וואָס ער נעהמט.

יצא לאור

ספרות ישראל

מאת

פרופיסור דר. משה שטיינשניידער.

מתורגם לעברית ע"י דר. צבי מאלטער.

ספר רביעי, ועמו נשלם כל הספר הזה.

הספר הנכבד הזה, הכתוב אשכנזית בידי זקן חכמי ישראל הפרופיסור מ. שטיינשניידער, כולל תולדות ספרות ישראל מן העת היותר קדומה עד הזמן האחרון, ולגודל חשיבותו נעתק אנגלית בתוספות הערות ומלואים מהמחבר ע"י חכם נוצרי הלורד ספאטיסוואוד, ועתה נעתק עברית מאנגלית עם תקונים והוספות חדשות מאת המחבר. הספר הזה הוא מועט המחזיק את המרובה וכולל השקפה נאמנה ומקפת את כל חלקי ספרותנו בכל ענין ולשון. ועפ"י עדות חכמי הדור הוא אחד הספרים היותר משובחים שחוברו במאה הנוכחית במקצוע היהדות.

ההעתקה העברית מצטינת בצחות הלשון ובסגנון נעים מדויק אשר ירימו את ערך הספר הנכבד ויעשוהו לכלי חמדה מחזיק ברכה לקהל הקוראים.

וזה תוכן עניני הספר:

ספר ראשון, הקדמת המעתיק, מבוא, חלוקת הספרות לתקופות. התקופה הראשונה: מימות עזרא עד הראית פעולת הפלוסופיה הערבית והתגלות ארצות אירופא (מראשית המאה החמישית לפני ספה"נ עד סוף המאה השמינית אחר ספה"נ). התפתחות, מדרש, הלכה, הגדה, העבודה והתפלה, ספרות ישראל היותר עתיקה בארץ ערב.

ספר שני: התקופה השניה, מזמן התחלת הפלוסופיה הערבית עד הגלות ישראל מספרד (מהמאה השמינית עד המאה החמש עשרה). הקדמה והשקפה כללית, הלכה, קורות היי חכמים שונים, דברי הימים, מלחמת החכמה עם האגדה, תאולוגיה ופלוסופיה, תורת הנסתר והקבלה, הספרות הקראית, וכוהיכ.

ספר שלישי: התקופה השניה, (המשך) הפלולגיה העברית, פרשנות, השירה, המליצה והסגנוניות, שירי קדש (פיוטים), שירי חול, חכמות למודיות, חכמת הרפואה וחכמת הטבע.

ספר רביעי: התקופה השלישית, (מראשית המאה השש עשרה עד סוף המאה השמונה עשרה), דבר אל הקוראים, מעברה, ספרי וכוח וסנגוריה, הלכה, הדרשנות, תורת המוסר, הפלוסופיה הדתית והקבלה, חקירת כה"ק והשפה העברית, פיוטות ותפלות, דברי הימים, כתיבת הארץ, קדמוניות לענינים שונים, למודיות וטבעיות.

מחיר „ספרות ישראל" (כל הספרים ביחד) 1,95 ר' ועם פארטא 2,15 ר'; מכורך 2,25 ר' ועם פארטא 2,45 ר'.

מחיר „ספרות ישראל" ספר ראשון 40 ק' ועם פארטא 46 ק'
„ „ „ „ שני 45 „ „ „ 51 „
„ „ „ „ שלישי 55 „ „ „ 61 „
„ „ „ „ רביעי 55 „ „ „ 61 „

Verlag „ACHIASAF", Warschau.

בע"פ טווארדא 6 מעון 11.

פֿערלאג „עזרא" ברדיטשוב.

ס'איז ארויס פֿון דרוק

ד"ר הערצעל'ס און ד"ר נארדוי'ס רעדען

אויף'ן 3-טען באזעלער קאָנגרעס.

פרייז פֿיר בראָשירע 8 קאָפּ.—ציוניסטישע חברות בעקומען ראבאט.

אררעסע: Verlag „ESDRA" Berdyczow

זכרונות לבית דוד.

חלק רביעי

מאת **א. ש. פריעדבערג.**

מי מהקוראים לא ידע את ס' „זכרונות לבית דוד", אשר בספורים יפים ונחמדים יעביר לפנינו את דברי ימי עמנו בתקופות שונות? הספר הזה, אשר נתקבל ברצון מאת הורים ומורים ונעשה לספר-מקרא לבני הנעורים, הועיל ה בה להרחיב את דעת תולדות ישראל בתוך כל מפלגות עמנו ולעורר בלב בני הנעורים אהבה לעמנו ולשפתנו.

שלשת החלקים הראשונים מס' „זכרונות לבית דוד", המקיפים את תולדות ימי הדורות מן חרבן הבית הראשון עד גזרות ת"ח, יצאו לאור זה כבר, וזכו למהדורות רבות. עתה יצאו לאור:

זכרונות לבית דוד, חלק רביעי.

ועמו נשלם כל הספר עד תמו. החלק הרביעי כולל שני ספורים גדולים:

1) זדון ומשוגה. יסודתו בדברי הימים בזמן שבתי צבי.

2) חליפות ותמורות, קורות התקופה הרמב"מנית והמהפכה הצרפתית. ואלה הנפשות ההיסטורית הפועלות ונפעלות בהספורים האלה בצרוף קורות הזמן ההוא:

זדון ומשוגה, שמואל בן ר' מנשה כן ישראל, שבויי התתרים בני ר' יחיאל הקדוש מנעמיראוו. קהלת היהודים באזמיר. יצחק שלוירה, משה קלמארי, תקות ישראל לגאולה קרובה. אגרות מאת בני משה היושבים מעבר לנהר סמבטיון. תולדות הקהלה בימי האר"י ור"ח ויטל. עיר אזמיר וויושביה. דרכי היהודים ומנהגיהם בתוכה. שיחות שבתי צבי, ריקודי תלמידיו, שירי אהבה. שבתי צבי הוגה את השם באותיותיו, ר' אהרן לפפא האב"ר באזמיר מחרים את ש"צ. ש"צ נוחן נפשו למשיח. נחן העזתי. הדרשן אברהם יכיני מ ונסטנטינא. שרה כלתו של ש"צ. שמואל פרימו, חיים פינייא בני לויתו של ש"צ. ביטול המצוות והתעניות. חלוקת הארצות להמאמינים. ש"צ הושם במאסר. הנביא נחמיה. ש"צ המיר דתו, ועוד.

חליפות ותמורות. ר' משה בן מנחם. משה ענסטהיים. כריסטיאן דאהם המליץ לישראל. פרנס ברלין דניאל איטציג. שלמה מיימון, אפרים לעססינג רע מענדעלזאהן, פרומעט אשת רמ"מ ובנותיו. הרופא מרקוס הירץ ואשתו הנריעטה. פריעדלענדער ובן-דוד, ר' הירש לעווין הרב בברלין. המהפכה הצרפתית ומעשי הקישרים. ישעיה בינג. מליצי ישראל הכהן גריגיאר וטהיערי מלחמות נפליון. נפליון והסנהדריה הגדולה.

מחיר הספר זכרונות לבית דוד, חלק רביעי (שני הספורים ביחד) 1,40 ר' ועם פארטא 1,56 ר' מכורך בכריכה יפה 1,70 וע"פ 1,86 ר'.

מחיר הספור „זדון ומשוגה" לבד, 55 ק'. ועם פארטא 60 ק'.

מחיר הספור „חליפות ותמורות" לבד, 85 קאפ' ועם פארטא 95 ק'.

מחיר זכרונות לבית דוד, חלק א' 1,54 ר' וע"פ 1,72 ר' מכורך 1,84 וע"פ 2,02 ר'
„ „ „ „ „ ב' 1,40 ר' וע"פ 1,56 ר' מכורך 1,70 וע"פ 1,86 ר'
„ „ „ „ „ ג' 1,73 ר' וע"פ 1,91 ר' מכורך 2,03 וע"פ 2,21 ר'

Verlag „ACHIASAF" Warschau.

בע"פ: טווארדא 6 מעון 11.

אויסגאבע חברת „אחיאסף".

געוועהלטע שריפֿטען פֿון אחד-העם.

IV

Буква и жизнь

(תורה שבלב)

Положительное и отрицательное

(לתולדות החיוב והשלילה)

איבערזעצט אין רוסישען פֿון העברעאיש.

פרייז 10 קאָפּ' מיט פארטא 12 ק'.

עס געפֿינען זיך אין דרוק און וועלען קירצליך ערשיינען די רוסישע איבערזעצונג פֿון אנדערע ארטיקלען פֿון אחד העם, אויס דעם „על פרשת דרכים.

Издательство „Ахiасафъ" Варшава.

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Red. M. Berkowicz.—Herausgeber u. Buchdruckerei Josef Fischer Krakau.

Пудра Пр. А. Дубровича Варшава, Дикая Н. 42

די פּידער איז ערלייבט פון וואַרשייער וורא‎צשעבנא איפּראַיא פר. נ׳ 491 מיט דיפּלאָם פון פראָפ׳ יאַבטרעבאוו און אויך אנדערע בערידמטע דאקטוירים. די פּידער איז אנגענומען אין אלע וואַרשויער שפּיטעלער ער נעהמט שנעל אראב לישאיען, וויספּקעס, איישלאגען, אגניקען, אבגעבריהטע אדער אבגעברענטע ערטער, און בעזאנדערס פייכטע וואונדען. אויך פערטרייבט די פּידער שוויס, און איז נוצליך פיר מוהלים און קליינע קינדער.

מיר בעטען זיך צו היטען פון פאַלשע נאכגעמאכטע פּידער און אכט געבען אויף אונזער מאַרקע מיט דעם נומר 491.

צו בעקומען אין אַלע אַפּאָטהעקען און אַפּטעצישנע סקלאַדען.

זעהר וויכטיג!

פּיר ליידענדע אויף העמאָרידען און פּוקלעס

אפּאראַט

וועלכער היילט גרינדליך אָהנע אָפּעראַציאָן.

פרייז מיט פּאָרטא 2 רוב׳ 50 קאָפּ׳.

Zakład optyczny, Herman Feldblum, Warszawa, Bielańska Nr. 7.

ערקלערונג צום אפּאראַט ווערט בייגעלעגט.

Puder „Venus“

Dozwolony przez Urząd Lek. g. Warsz.

PUDER „VENUS“

bez szkodliwych pomieszek, przylega subtelnie, niedostrzegalnie.

W blaszanem opakowaniu z podpisem: **St. Górski**. Cena 15, 30, i 50 kop. Sprzedają składy apteczne, perfumeryjne i fryzjerskie.

Główny skład: Leszno Nr. 4.

Uprasza się. o zwrócenie uwagi na nazwę pudru „**Venus**“ i podpis wynalazcy.

עשרת הדברות לבני ציון, פון ה. קאָטיק.

כדי אז אלע זאָלען קענען קויפען דעם ספר (לשון קדש מיט זארגון) וועלכער לערענט ווי צו ערציהען יודישע קינדער האב איך געשטעלט אויף איהם ביליגען פרייז — 20 קאָפּ. צו בעקומען אין אלע בוכהאנדלונגען און ביי חברת אחיאסף, ווי אויך ביי דעם מחבר:

Х. Котикъ Варшава Налевки 31.

A. BALASCHER, Kowno	**א. באַלאשער, קאָוונא**
Buchhandlung	בוכהאנדלונג
Nikolajewski Pr.	ניקאָלאַיעווסקי פּראָספעקט.

פערקויף פון אלערליי ביכער אין פערשידענע שפּראַכען. אויסגאַבען פון „אחיאסף“, „תושיה“, „עזרא“, „פרץ“, „ספעקטאר“, „גאָסעלניק“, שטענדיג אויף לאַגער.

אבאנעמענט אויף אלע צייטונגען און זשורנאלען. אגענטור פון „דער יוד“, „השלח“, „המליץ“, „הצפירה“, „השבוע“, „התחיה“ „די וועלט“, „Die Welt“, „Budtschtznost“, „Woschod“.

צוזאמענשטעלונג פון ציוניסטישע ביבליאטהעקען מיט ראבאט. אנטווארט אויף אנפראַגען גראַטיס.

פּריילינען און דאַמען

קענען זיך אויסלערנען גוט שניידען און נייהען אין אַקורצע צייט דורך בריעף אין זארגאָן, רוסיש און דייטש. די מעטאָדע איז די בעסטע און די גרינגסטע. אפילו 12 יעהריגע מעדכען קענען זיך גוט אויסלערנען. אויף תשובה אַ מארקע. ניט זוימט און פּרעגט אָן ביי

Госпожѣ Найдичь, Давидъ — Городокъ Минской губ.

ביכט דו אַלעהרער אדער אַפאַטער פון קינדער?

זא קויף פיר דיינע קינדער אדער תלמידים דעם ספר:

עוֹזֵר הַמּוֹרֶה וְהַתַּלְמִיד אוֹ חוּמָשׁ לְבָתֵּי סֵפֶר וְלָעָם,

איין לייכטע און איינפאַכע מעטהאָדע צו אונטערריכטען גאַנץ חומש אָהנע ענדערונג אָדער אָבקירצונג פיר שולען און חדרים ווי אויך צום אַליין לערנען פון

יוסף מאגילניצקי.

דער ספר ענטהאלט גאַנץ חומש געדרוקט מיט גרויסע שענע בוכשטאבען מיט נקודות איבערגעזעצט אויף יודיש (זשארגאן). די פסוקים זענען געשטעלט אין קליינע שורה׳ליך לויט אינהאלט, פון איין זייט דער חומש און פון דער צווייטען זייט די איבערזעצונג. די מעטהאדע פערגרינגערט זעהר פיעל די ארבייט פון לעהרער און תלמידים, וויל דער לעהרער דאַרף ניט מעהר פיעל מאל איינחזר׳ן מיט דעם תלמיד די לעקציאן; דער תלמיד קען עס אליין טהון מיט דעם הילף פון דער מעטהאדע און זיך אייך איבערצייגען אייב ער וויסט שוין אלעס גוט. די פראקטיק בעווייזט, אז די מעטאדע איז די בעסטע און גרינגסטע און ברענגט איין פיעל צייט דעם לעהרער און תלמיד. זי איז שוין איינגעפיהרט געווארען אין פיעל שולען אין אירופא און אמעריקא.

דער מחבר האט פיעל דאנק בריעף פון לעהרער און שריפטשטעלער, און דארונטער פון פאעט מ. מ. דאליצקי וועלכער שרייבט איהם, אז דורך זיין ערפינדונג קענען זיך יונגע קינדער אויסלערנען חומש זעהר לייכט אהן מאטערניש.

ספר בראשית קאָסט 50 קאָפּ. (שפּעטער ווען עס וועט ערשיינען דער אנצער חומש וועט קאסטען 75 ק׳) און מיט פארטא 60 ק׳, א העפט, וועלכעס ענטהאלט 3 פרשיות קאסט 20 ק׳ און מיט פארטא 24 ק׳, א העפט פון 6 פרשיות — 30 ק׳ מיט פארטא 36 ק׳. איינבאנד א 5 ק׳.

ספר שמות קאסט 50 קאפּ׳, מיט פארטא 60 קאפּ׳.

מוכרי ספרים און שולען בעקומען געהעריגען ראבאט. הויפּטפערקויף ביי חברת אחיאסף אין ווארשוי און אויך צו בעקומען ביי:

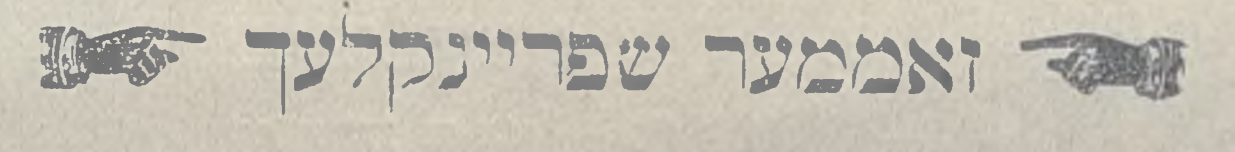
S. H. LESSEM WILNO, M Stefanowskaja, Haus Horodischcz.

אדרעס פון אחיאסף:

Verlag „ACHIASAF“ Warschau.

א מיטטעל געגען זאממער שפּריינקלעך!

דער בעסטע און דער ריכטיגסטע מיטטעל געגען

איז

קרעם „קאזימי מעטאמארפאזע“

מאכט פריש און צאַרט דיא הויט פאַן געזיכט און פערשווינדעט אללע זאממער שפּריינקלעך אהנע דען מינדסטען קעננצייכען צו לאססען.

דער הויפּטפערקויף פיר רוססלאנד און אויסלאנד איז:

Торговый домъ И. Б. Сегаль Вильна
" " " " " Одесса.

J. B. SEGAL, WILNA.
" " " ODESSA.

נור מיט עטליכע רובל

קען יעדער מענש ביי זיך אויפ׳ן אָרט אַ גוטע פרנסה איינפיהרען, אזוי ווי איך גיב צו ערקלערען דורך אַ בריעף געגען א 7 קאָפּ׳ מארקע אדרעסירען:

Варшава, Найдичу До востребованія,